

ชุดรำและระบำในเรื่องจันทกนิรี

ในบทนี้จะได้กล่าวถึงผลงานด้านนาฏยประดิษฐ์(choreography) ของสมเด็จพระนางเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี แห่งประเทศไทย ซึ่งพระองค์เป็นผู้คิดค้นและนำเอาผลงานนาฏยประดิษฐ์ชุดระบำกนิรีกนิราของอาจารย์ลมูล ยมะคุปต์และอาจารย์เฉลย ศุขะวณิช ซึ่งเพิ่มเติมในการแสดงจันทกนิรีสมัยกรมศิลปากรไว้ ณ ที่นี้ เนื่องจากเป็นระบำชุดที่งดงามและเป็นที่ยอมรับของชนชั้นสูง

เพื่อให้การวิเคราะห์ท่ารำและการเคลื่อนไหวตลอดจนท่าเชื่อมในการวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการดังนี้

1. ในกรณีที่ท่ารำมีชื่อเรียกกำหนดไว้แน่นอนแล้ว ก็จะใช้ชื่อนั้นเขียนบอกไว้ เช่น ท่าสอดสร้อยมาลา ท่ายุงพ้อนหาง ท่าจัดจางนาง ท่ารัก ท่างาม ท่าพาลา ท่ายิ้ม ท่ายืน เป็นต้น และบางครั้งต้องอธิบายประกอบ เช่น ท่าพาลา มือข้างใดจะเป็นมือที่ตั้งวง มือข้างใดจะเป็นมือต่ำหางปลาย มือลง เหล่านี้เป็นต้น
2. การอธิบายท่าเชื่อม ก่อนที่จะมาหยุดนิ่งอยู่ในท่าใดท่าหนึ่งมีวิธีการเคลื่อนไหวมือและเท้าอย่างไร ตลอดจนส่วนอื่น ๆ ของร่างกายและศีรษะ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ละเอียดอ่อนมาก ซึ่งบางครั้งจะรู้สึกยากต่อการเขียนอธิบาย วิธีการเขียนอธิบายท่ารำ จะเรียงตามลำดับก่อนหลังตามอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย และถ้าปฏิบัติไปพร้อม ๆ กันก็จะกล่าวไว้
3. เขียนภาพสัญลักษณ์เป็นตัวการ์ตูนลายเส้น ประกอบคำบรรยายที่เรียกว่าตัวการ์ตูนหัวตาบหรือภาพหัวกานไม้ขีด เพื่อช่วยเสริมความเข้าใจในท่ารำให้เด่นชัดยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่เข้าใจได้ก็ต้องมีพื้นฐานการแสดงละครมาบ้างพอสมควร

รำเดี่ยวท้าวพรหมทัต เป็นตอนที่ท้าวพรหมทัตร้องรำชมโฉมนางกินรี ซึ่งมีความยาวถึง 14 คำกลอน ใช้เพลงสองชั้น สองเพลง ต่อท้ายเพลงชั้นเดียวอีกหนึ่งเพลง เป็นการรอดฝีมือรำเดี่ยวของตัวเอกในเรื่อง ซึ่งจะพบได้ในการแสดงละครดึกดำบรรพ์บางเรื่องในยุคก่อนพระองค์ท่าน ซึ่งผู้รู้หลายท่านเห็นว่าน่าจะได้แนวทางมาจากละครใน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชุดที่ 1 วิชาเดียว

ท้าวพรหมทัตชมโฉมนางกนิษฐ

- เพลงชมโฉมความสองคำ

- เพลงพดชา

- เพลงวรเชษฐ์ชั้นเดียว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ท้าวพรหมทัตชมโฉมนางกนิรี

พรหมทัต

-ร้อง เพลงชมโฉมควบสองคำ
-วรพักตร์ เพียงจันทร์อันทรงกลด
งามงดเสียดเกล้าเกล้า
ผิวพรรณผุดผ่องโสกา
กันฐางามเทียบเปรียบเทวัน
กรอ่อนดั่งวงศขสาร
เอวองค์ตระการดังแก่งสรร
รูปนimitกสิ่งเกล้าจุกัน
ยุกุลินเปรียบดวงมณฑาทอง
งามจรตักิริยามารยาท
อ่อนระทวยนวยนาฏไม่ขัดข้อง
เป็นที่ชื่นวิญญา เมื่อตามอง
ให้เห็นบองโฉมตรูไม่รู้วาย

-ร้อง เพลงพัดชา-

พรหมทัต

-เนตรงามยามชำ เลื่องแลมา
ติดต่อนัยนาไม่รู้หาย (รับ)
งามโอษฐ์จิ้มลิ้มพริ้มพราย
งามกรายกรตลับเก็บมาลา
น้ำเสียงเสนาะในวาที
ยิ่งฟังยิ่งมีเสน่ห์หา
ทำไฉนจะได้วันดา
ไปเป็นชายายอดตองค์
-ปี่พาทย์ทำเพลงเร็ว-

(กนิรา กนิรี รำ พรหมทัตกวนมุกในเวลาปี่พาทย์ถอน)

ร้อง เพลง-วระเชษฐชั้นเดียว

พรหมทัต

-แม้ว่าเรื่องอิทธิฤทธิ์

เหมือนवासกรีสมประสงค์

จะเข้ารวรัตตระหวัดองค์

พาโฉมยงไปยังบาดาล (รับสองท่าน)

หรือมาตรแม้วามีเดชา

เหมือนเทพวิทยาใจหาญ

จะเข้าโอบอุ้มเขาวมาลัย

เหาะไปสถานด้วยยินดี (รับสองท่าน)

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพลงขมโหมควบสองคำ

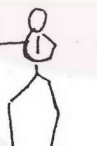

Handwritten musical score for 'เพลงขมโหมควบสองคำ'. The score is written on five staves. The first staff begins with a treble clef, a 2/4 time signature, and a key signature of one flat. The melody is accompanied by lyrics in Thai script. The lyrics are: 'ค ร หักหรี ฝอย ฝอย ฝอย', 'ค ร ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย', 'ค ร ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย', 'ค ร ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย', and 'ค ร ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย'. There are some additional markings like 'ค ร' and 'ค ร' above the notes.

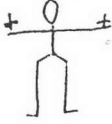

เพลงพดชา

Handwritten musical score for 'เพลงพดชา'. The score is written on four staves. The first staff begins with a treble clef, a 2/4 time signature, and a key signature of one flat. The melody is accompanied by lyrics in Thai script. The lyrics are: 'ค ร ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย', 'ค ร ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย', 'ค ร ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย', and 'ค ร ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย'. There are some additional markings like 'ค ร' and 'ค ร' above the notes.

เพลงวรเชษฐ์ชนเดี่ยว

Handwritten musical score for 'เพลงวรเชษฐ์ชนเดี่ยว'. The score is written on two staves. The first staff begins with a treble clef, a 2/4 time signature, and a key signature of one flat. The melody is accompanied by lyrics in Thai script. The lyrics are: 'ค ร ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย', 'ค ร ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย ฝอย'. There are some additional markings like 'ค ร' and 'ค ร' above the notes.

ลำดับที่ (ทศ)	บทร้อง ท่อนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
1	ร้องเพลงชม โฉม ควบสอง คำ <u>พรหมทัต</u> วรพักตร์ วร		ทศ 1 วางเท้าขวา ก้าวเท้าซ้ายตั้ง วงสูงซ้าย มือขวาเท้าเอว เอียงขวา หน้า มองไปทางกษิตรี ยกมือขึ้น ตั้งวงขึ้นสองมือ ระดับหน้า หลังมือเข้าหาตัว หน้าเท้าซ้าย เอียงขวา
2	พักตร์		ทศ 1 ชูมือซ้าย หน้าเท้าขวาและ เท้าซ้าย มือขวาเท้าเอว เอียงซ้าย
3	เพียงจันทร์		ทศ 1 ก้าวเท้าซ้าย จับหงายสองมือ เหนือชายพก ม้วนจับออกตั้งวงกลาง กระ ดกเท้าขวา หน้าตรง
4	อันทรงกลด		ทศ 1 <u>ท่างาม</u> มือขวาดังวงหงายสูง มือซ้ายตั้งวงระดับปาก หน้าเท้าขวา และ เท้าซ้าย เอียงตัวไปทศ 3
5	งามงด		ทศ 3 <u>ท่ามอง</u> ก้าวหน้าเท้าซ้าย มือ ซ้ายตั้งวง ขวาเท้าเอว เอียงขวาแล้ววาง เท้าซ้ายลงหลัง และเท้าขวา
6	เคียรเกล้า		ทศ 3 ชูมือซ้ายออกข้างระดับกลาง หน้าเท้าขวา และเท้าซ้าย มือขวาเท้าเอว เอียงซ้าย
7	เกศา		ทศ 1 หยิบจับสองมือตั้งแขนหงายจับ
7	ผิวพรรณ		

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการท่า
8	พูดผ่อง		หนักเท้าขวา และซ้าย เอียงขวาเฉียงหน้าไปทิศ 3
9	โสภา		ทิศ 1 วางเท้าซ้าย และเท้าขวา หายมือ จับออกตั้งมือ ตั้งแขนทั้งสองข้าง เอียงหน้าไปทิศ 3
10	กัณฐา		ทิศ 3 จับคว่ำสองมือข้างหน้า หายมือ จับทั้งสองออกระดับหน้า (ลงท่าพักมือ)
11	งามเทียบ		ทิศ 3 ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายจับมือขวาสูง มือซ้ายจับหลัง เอียงซ้าย
12	เปรียบเทวิน		ทิศ 3 ก้าวเท้าซ้าย รวมมือเข้าหากัน เอียงขวา
13	กรอ่อน		ทิศ 3 ทำสอดสูง ก้าวเท้าซ้ายยืนยกเท้าขวา มือซ้ายตั้งวงหางสูง มือขวาเหยียดตั้งแขน เอียงขวา
14	ตั้งวง		ทิศ 3 จับคว่ำมือซ้ายหงายขึ้นข้างตัว งอแขน มือขวาตั้งวง ก้าวขวา ม้วนจับลง หมุนตัวขวาหันมาด้านหน้า
15	คชสาร		ทิศ 3 ตั้งวงซ้าย ขวาจับหางข้างหน้า ก้าวเท้าขวาเอียงซ้ายแล้วม้วนจับขวาไปหลังตั้งแขน มือซ้ายจับหางสูงข้างหน้า งอแขน กระดกซ้าย เอียงขวา
15	คชสาร		ทิศ 3 ก้าวข้างขวาตั้งมือขึ้นข้างหน้า

ลำดับที่ (ทาค์)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบาย เนื้อหาประกอบการำ
16	เอวองค์ระ การ		สองมือ แล้วม้วนมือเข้าหามือซ้ายออก ส่ง แขนส่งมือไปหน้า ทิศ 1 ยกขวาว่างหลัง จรดเท้าซ้าย มือทั้งสองเท้าเอว ทอดหน้าไปทางซ้าย
17	ตั้งแกลังสรร		ทิศ 1 ก้าวเท้าซ้าย กอบมือขวาขึ้น มือซ้ายเท้าเอว เอียงขวา
18	รูปนิมิต		ทิศ 3 ก้าวเท้าขวา ตั้งวงสูงสองมือ วาดมือทั้งสองลงหันมาด้านหน้า พนมมือไหว้ ที่อก
19	กลิ้งเกลา		ทิศ 3 ใช้ข้อมือซ้ายปาดมือขึ้น แล้ว มือขวาปาดขึ้น อยู่ข้างหน้าระดับเหนือชาย พก
20	คัจกัน		ทิศ 1 หนักเท้าขวา จรดซ้าย ยกมือ ขึ้น ตบหน้าขาทั้งสองมือ (ทำนองเอื้อน ว่างหลังเท้าซ้ายและขวา)
21	ยุคนกัน		ทิศ 3 ว่างเท้าซ้ายลงหลัง ฉายเท้า ขวาออกข้างจับคว้าสองมือ เข้ามาไขว้หยา จับที่อก แล้ววางเท้าขวาลงหลัง
22	เปรียบดวง		ทิศ 3 ฉายเท้าซ้ายออกข้าง หยา จับทั้งสองแบออก ว่างเท้าซ้ายลงหลัง คว้า มือทั้งสองเลื่อนเข้าหากัน ฉายเท้าขวาออก
23	มณฑาทอง		ทิศ 3 ก้าวเท้าซ้ายสุดหน้าหน้าหลัง

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
24	งามจรีต	 	<p>เท้าขวา ตะเท้าซ้าย จีบข้างหงายมือซ้าย งอแขน มือขวาเท้าเอว เอียงซ้าย (วาง ท่าพักมือขวาเท้าเอวเอียงขวา)</p> <p>ทิศ 3 <u>ท่างาม</u> ก้าวเท้าซ้ายยืน ยก เท้าขวา มือซ้ายสอดสูงหงาย มือขวาดั้งวาง ข้างหน้าระดับอก เอียงซ้าย</p>
25	กิริยา		<p>ทิศ 3 ก้าวเท้าขวาหนักข้าง ม้วนจับ ขวาดั้งขึ้นคล้ายจับหงายออกข้างตัว มือซ้าย ดั้งวางหน้าระดับชายพก เอียงขวา</p>
26	มารยาท		<p>ทิศ 3 มือล่อแก้วหงายที่ชายพกสอง มือ ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายวาดออกไปดั้งวาง บน มือขวาดั้งวางล่าง เอียงซ้าย</p>
27	อ่อนระทวย		<p>ทิศ 1 จีบหงายมือขวาดั้งแขน มือ ซ้ายดั้งวางบน ยกเท้าซ้าย เอียงซ้าย</p>
28	นวยนาฏ		<p>ทิศ 3 ก้าวเท้าซ้ายที่ยกนั้น ลงข้าง ซ้าย มือขวาดั้งวางมือซ้ายจับหลัง เอียงขวา</p>
29	ไม้ขัดข้อง		<p>ทิศ 3 ยืนเท้าขวา จรดซ้าย มือซ้าย ดั้งวางอแขนข้างหน้า สิ้นปลายมือ มือขวา เท้าเอว เอียงขวา</p>
30	เป็นที่ขึ้น		<p>ทิศ 3 <u>ท่ายิ้ม</u> กรายมือจับซ้ายมาที่ ปาก มือขวาเท้าเอว ยืนเท้าขวาจรดเท้า ซ้าย เอียงซ้าย หน้ามองกิริ</p>

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
31	วิญญา		ทศ 3 วิ่งขึ้นหน้านิดหนึ่ง หงายมือ ซ้ายออกตั้งวงบน สุดเท้าซ้ายวางเท้าขวา ก้าวข้าง มือซ้ายวงล่าง เอียงขวา
32	เมื่อตามอง		ทศ 3 ก้าวเท้าซ้าย ตั้งวงบนมือซ้าย มือขวาเท้าเอว เอียงขวา หน้ามองนาง (แล้ววางมือลงท่าพัก)
33	ให้นักปอง		ทศ 3 วิ่งสืบท่าไปทางซ้าย ก้าว ซ้าย ตั้งวงซ้ายสูง แขนขวาเหยียดตั้งตั้ง ปลายมือขึ้น หนักเท้าซ้าย เอียงขวา
34	โจมตี		ทศ 3 ทำเดียวกับให้นักปอง แต่กลับ มาหนักหลังเท้าขวา เอียงซ้าย
35	ไม่รู้วาย		ทศ 3 ทำรวมมือไว้ที่อก หนักเท้า ซ้าย ตะเท้าขวา เอียงซ้าย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลำดับที่ (ท่าสุด)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
1	ร้องเพลง พัตชา พรหมทัต เนตรงาม		ทิส 3 <u>ท่ามอง</u> ก้าวเท้าขวา ตั้งวง ซ้าย ขวาเท้าเอว เอียงขวา
2	ยามชำเลื่อง ท่านองเอื้อน		ทิส 3 อยู่ในท่าที่ 1 เอียงคอซ้าย- ขวา ประเท้าขวา มือขวาจับหงาย ซ้ายตั้ง วงระดับชายพก เอียงซ้าย
3	แลมา		ทิส 3 ก้าวขวา จับซ้ายชายพก ขวา จับหลัง กดไหล่ขวา เอียงขวา เอียงตัว ออกทิส 1
4	ติดต่อง		ทิส 3 ก้าวซ้าย หน้าหน้า มือซ้ายตั้ง วงสูงข้างหน้า มือขวาเท้าเอว เอียงขวา
5	นัยนา		ทิส 3 ท่าเดียวกันกับ ท่าติดต่อง เปลี่ยนมาหนักเท้าขวา จรดเท้าซ้าย เอียง ซ้าย หน้ามองกนิรี
6	ไม่รู้หาย		ทิส 3 ยืนเท้าซ้าย จรดเท้าขวา มือ ขวาดังวงกลางข้างหน้าส้นปลายมือ มือซ้าย เท้าเอว เอียงซ้าย
7	งามโอษฐ์		ทิส 3 <u>ท่ามอง</u> ก้าวเท้าซ้ายหนักซ้าย มือซ้ายตั้งวงสูง ขวาเท้าเอว เอียงขวา
8	จุ่มลุ่ม	ท่าเดียวกัน	ทิส 3 อยู่ในท่างามโอษฐ์ แล้วลักคอ ขวา-ซ้าย

ลำดับที่ (ทาสี)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการำ
9	พริ้มพราย		ทิส 3 <u>ทำยิ้ม</u> วางเท้าขวา ยกเท้าซ้าย ก้าวลงแตะเท้าขวามือซ้ายจับมาที่ปาก มือขวาเท้าเอว เอียงซ้าย
10	งามกราย		ทิส 3 <u>ท่ากราย</u> ก้าวเท้าขวา ก้าวซ้าย มือขวาตั้งวงมือซ้ายจับหลัง เอียงขวาย่ำชอยเท้าขึ้นหน้านิดเดียว
11	กรีดเล็บ		ทิส 3 ยืนเท้าขวา แตะเท้าซ้าย จับหงายซ้ายงอแขน เอียงซ้าย พักหน้ากดคางลง
12	เก็บมาลา		ทิส 3 ก้าวเท้าขวา แขนงายมือซ้ายงอแขนข้างหน้า มือขวาจับคว่าบนมือซ้าย เอียงซ้าย แล้วจับหงายโบกออกวางมือทั้งสองข้างตัว
13	น้ำเสียง เสนาะ		ทิส 3 <u>ท่าฟัง</u> ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายยกขึ้นป้องที่ข้างหูซ้าย มือขวาเท้าเอว หน้าเท้าซ้าย เอียงซ้าย
14	ในวาที		ทิส 3 ยืนเท้าขวา แตะเท้าซ้าย ซี่มือขวาที่ปาก ซ้ายเท้าเอว เอียงขวา
15	ยั้งฟังยังมี		ทิส 3 <u>ท่ายืน</u> หน้าเท้าซ้าย ทอดแขนซ้ายไปข้างตัว ขวาเท้าเอว เอียงซ้ายสตั้งตัวขึ้นเล็กน้อย
16	เสน่ห์หา		ทิส 3 <u>ท่ารัก</u> ชอยเท้าขึ้นหน้านิดหนึ่ง หน้าเท้าขวาแตะเท้าซ้ายมือทั้งสองประสาน

ลำดับที่ (ทาค์)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
17	ท่าโลน		ไขว้ที่อก เอียงซ้าย ทิศ 3 ยกสองมือขึ้นตบลงที่หน้าขาทั้งสองข้าง
18	จะได้		ทิศ 3 กอบสองมือขึ้น ก้าวเท้าขวาหน้าตรง
19	วนิดา		ทิศ 3 วางเท้าซ้ายและเท้าขวา ซี่มือซ้ายงอแขน มือขวาเท้าเอว เอียงซ้าย
20	ไปเป็น		ทิศ 3 ก้าวเท้าขวา มือขวาจับหงายข้างหน้างอแขน มือซ้ายเท้าเอว เอียงขวา แล้วม้วนจับออกไปข้างตัว
21	ชานา		ทิศ 3 ยืนเท้าขวา และเท้าซ้าย หงายมือชี้ทั้งสองข้างออก แล้วคว่ำมือชี้เข้าหากัน เอียงขวา
22	ยอดอนงค์		ทิศ 3 <u>ท่างาม</u> มือขวาดั้งวงหงายสูง มือซ้ายตั้งวงหน้า ยืนเท้าขวา และเท้าซ้าย เอียงขวา

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการท่า
1	ร้องเพลง วรเชษฐ์ ชั้นเดียว พรหมทัต แม้ว่า เรื่องอิทธิฤทธิ์		ทศ 3 วิ่งสืบเท้าไปด้านกษิรี ทศ 3 <u>ท่างาม</u> ก้าวเท้าซ้ายจรดเท้า ขวา มือซ้ายสอดสูงหงาย มือขวาตั้งวงหน้า
2	เหมือนวาสุกรี		ทศ 1 ก้าวเท้าขวา จีบหงายขวา ซ้ายตั้งวงใกล้กันข้างหน้าอแขน เอียงซ้าย
	สมประสงค์		ทศ 1 แล้วม้วนจีบขวาไปจีบหลังตั้ง แขน มือซ้ายจีบหงายสูง หักข้อมือเข้าหาศีรษะ กระดกเท้าซ้าย เอียงขวา
3	จะเข้ารวบรัด		ทศ 3 ก้าวเท้าซ้าย จีบสองมือหงาย ต่ำข้างตัว เอียงซ้าย เอียงลำตัวไปทศ 4 เล็กน้อย
	ตระหวัดองค์		ทศ 3 แล้วม้วนจีบเข้า ออกไปตั้งวง ต่ำข้างตัวทั้งสองข้าง พร้อมกับก้าวเท้าขวา เอียงขวา
4	พาโลมยง		ทศ 3 ตั้งวงกลางด้านซ้ายมือทั้งสอง ข้าง ก้าวขวามาด้านหน้า กดปลายมือลง เลื่อนมือทั้งสองมาข้างหน้า แล้วหมุนตัวขวา หันมาทิศหน้าหรือทศ 1
5	ไปยังบาดาล		ทศ 1 ก้าวเท้าขวา กระดกซ้ายมือ ขวาชี้คว่าตั้งแขน มือซ้ายตั้งวงสูงเอียงขวา

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
6	หรือมาตรแม่		ทศ 1 หนักเท้าซ้าย และเท้าขวา สองมือขึ้นตบลงหน้าขาทั้งสองข้าง
7	ว่ามีเดชา		ทศ 1 <u>ท่างาม</u> ถอนเท้าขวาหลัง ขึ้นท่างามมือขวาตั้งวงหงายสูง มือซ้ายตั้ง วงข้างหน้า และเท้าซ้าย เอียงขวา
8	เหมือนเทพ วิทยา		ทศ 1 <u>ท่าไว้มือซ้าย</u> คือยกมือซ้ายขึ้น ระดับหน้า ฝ่ามือตั้งปลายมือตรง แล้วกด ปลายมือลงไปข้างหน้านิดหนึ่ง มือขวาเท้า เอว ยืนเท้าขวา จรดเท้าซ้าย เอียงขวา
9	ใจหาญ		ทศ 2 <u>ท่ากล้าหาญ</u> ตักไหล่ขวาตกลง ห่มเข้าขวาแล้วก้าวเท้าขวาไปหน้า ยึด เข้าชั้น พร้อมกับมือขวาตั้งวงล่าง มือซ้าย ตั้งวงสูง กดไหล่ซ้าย เอียงซ้าย
10	จะเข้าโอบอุ้ม		ทศ 3 <u>วิ่งสับเท้า</u> เข้าหานางจับหงาย ข้างสองมือม้วนออกตั้งวง
11	เขาวมาลัย		ทศ 1 ตั้งมือทั้งสองข้างด้านซ้าย ฝ่า มือเข้าหากัน ตะแคงมือนอน ก้าวเท้าซ้าย และเท้าขวา เอียงซ้าย
12	เหาะไปสถาน		ทศ 2 <u>ท่าเหาะ</u> ก้าวเท้าซ้ายยกเท้า ขวา มือขวาสอดจับตั้งวงสูงหงายมือ มือ ซ้ายตั้งแขนข้างตัวระดับไหล่ ตั้งปลายมือขึ้น กดไหล่ขวาเอียงขวา หมุนตัวมาทศ 3
13	ด้วยยินดี		ทศ 3 <u>ท่ายิ้ม</u> ยืนหนักเท้าซ้ายและ

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านอง เพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบทारा
			<p>เท้าขวา กรายจับซ้ายมาที่ปาก มือขวาเท้า เอว กดไหล่ซ้าย เอียงซ้าย เจียงหน้ามา ทางทิศ 1</p>

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพชุดที่ 1
ท้าวพรหมทัตชมโฉมนางกนิษฐ

ภาพที่ 39 วรพิกตร์

ภาพที่ 40 เพียงจันทร์

ภาพที่ 41 อันทรงกลด

ภาพที่ 42 งามงด

ผู้แสดงท่าร่ำ คือ อาจารย์จูลชาติ อภิณษนาค

วันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2536 ณ ห้องนาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพ กรมศิลปากร

ภาพที่ 43 เปรียบเทวน

ภาพที่ 44 กรอ่อน

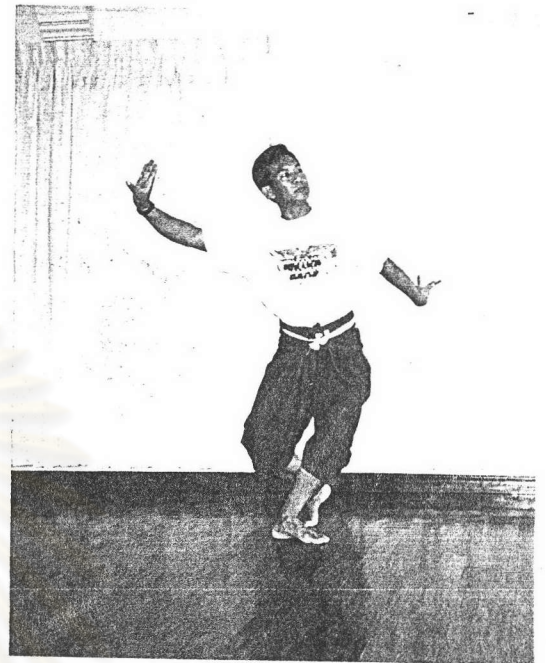
ภาพที่ 45 คชสาร

ภาพที่ 46 สุนัขยืน

ภาพที่ 47 มณฑาทอง

ภาพที่ 48 นวชนาถ

ภาพที่ 49 แลมา

ภาพที่ 50 ไม้รื้อท่าย

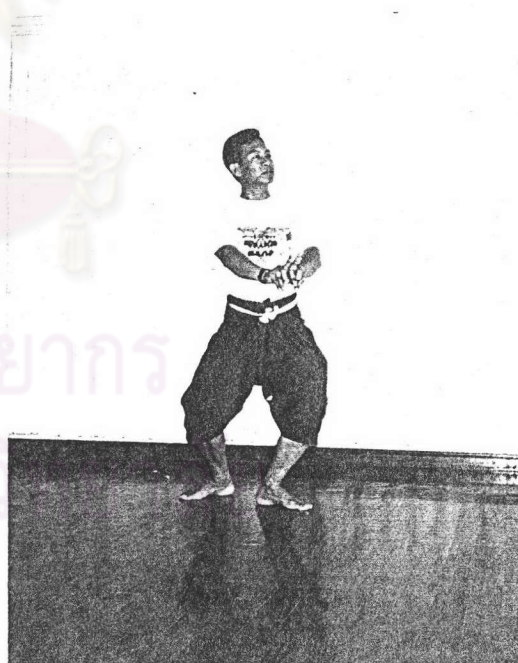
ภาพที่ 51 เก็บมาลา

ภาพที่ 52 น้ำเสียงเสนาะ

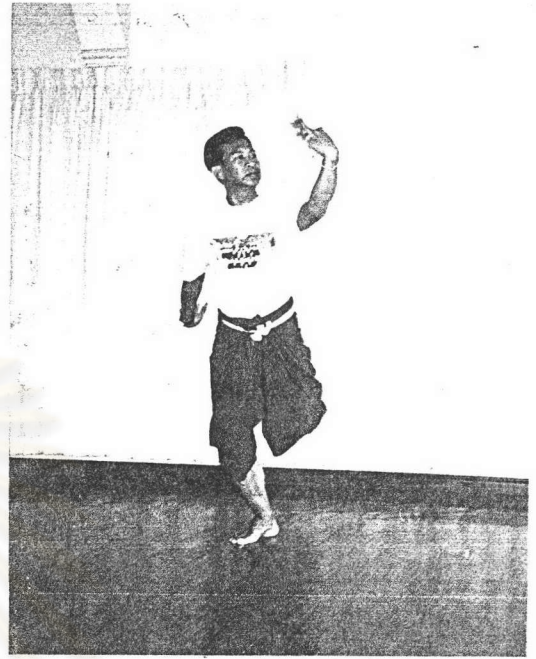
ภาพที่ 53 สั่นหา

ภาพที่ 54 ซ่าซ่า

ภาพที่ 55 เรืองอิทธิฤทธิ

ภาพที่ 56 เหมือนवासกรี

ภาพที่ 57 ไปยังบาดาล

ภาพที่ 58 เหมือนเทพวิชา

ภาพที่ 59 ใจหาญ

ภาพที่ 60 โอบอุ้มเขาวมาลัย

ภาพที่ 61 เหาะไปสถาน

ภาพที่ 62 ด้วยยินดี

ชุดรำเดี่ยวในบทบาทของท้าวพรหมทัตชมโฉมนางจันทกนิรีเป็นท่ารำของเดิม
มีลักษณะเด่นคือ

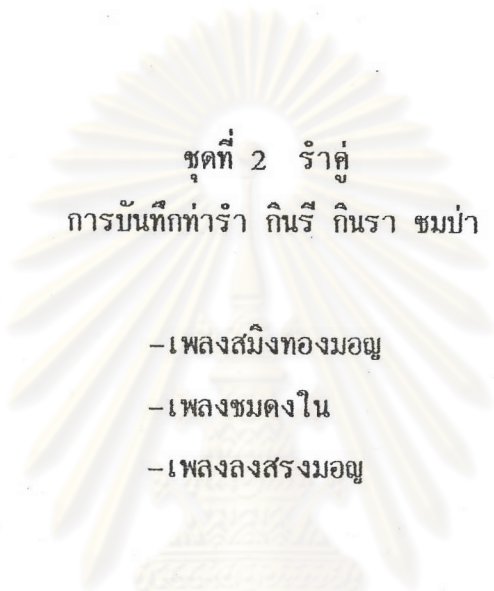
1. ผู้รำตัวนี้จะต้องใช้ฝีมือในการแสดงมาก เพราะเป็นการรำเดี่ยว
อวดฝีมือ ขณะชมความงามของนางกนิรี ตัวคนรำจะต้องรำให้งามตามบทด้วย เป็นต้นว่า
การขึ้นท่ารำแต่ละท่าต้องให้มุมวลและมีน้ำหนักในท่ารำนั้น ๆ จังหวะการเคลื่อนไหว การ
ถ่ายน้ำหนักตัว ศีรษะ ตา ใบหน้า ของแต่ละท่าจะต้องอยู่ในทิศทางที่กำหนดไว้ จึงจะดูงาม
2. ท่ารำ เนื้อร้อง และการเอื้อนทำนองเพลง ต้องลงให้พอเหมาะพอดีกัน
การใส่อารมณ์ในน้ำเสียงที่ร้องต้องประกอบกับสีหน้าอันพึงพอใจที่ได้ยลโฉมนาง การให้ท่ารำ
มีความหมายที่ถูกต้องตรงกับเนื้อเพลง
3. ในเนื้อร้อง 2 บทแรก เป็นเพลง 2 ชั้น จะมีทำนองช้าปานกลาง
และพอบทที่ 3 จะเป็นเพลงชั้นเดียวจะมีทำนองเร็วขึ้น เพราะเป็นบทที่ตัดสินใจว่า ถึง
อย่างไรก็จะชิงนางมาครองให้ได้ การเปลี่ยนทำนองเพลงให้เร็วขึ้นนี้ ท่ารำก็รวดเร็ว
ตามไปด้วย ช่วยดึงดูดความสนใจจากผู้ชมได้มาก
4. ผู้รำบทนี้จะต้องใช้ความสามารถเฉพาะตัวในท่ารำที่พิถีพิถัน ท่ารำ
จะมีพลังอ่อนที่มุมวลและท่ารำที่มีจังหวะหนักแน่นคละเคล้ากันไป
5. ท่ารำมีทั้งท่าของแม่บท ท่ารำในเพลงช้า เพลงเร็ว และท่ารำที่
ประดิษฐ์ขึ้นอย่างงดงามตามความเหมาะสมของบท ตัวอย่างเช่น
ใช้ท่ารำแม่บทประกอบเนื้อเพลง-อันทรกกลด, งามงด, เปรียบเทวัญ เรื่องอิทธิฤทธิ์ เป็นต้น
ใช้ท่ารำจากเพลงช้า เพลงเร็ว -วรพักตร์, ผิวพรรณ, อ่อนระทวย, นวยนาฏ, โฉมตรู เป็นต้น
เป็นท่าที่ประดิษฐ์ขึ้น -กรอ่อน, คชสาร, กลิ้งเกลา, ใจหาญ, โอบอุ้ม เป็นต้น

ในชุดรำเดี่ยวชมโฉมนางจันทกนิรีของท้าวพรหมทัตนี้ มีท่ารำที่เป็นแม่บท เพลงช้า
เพลงเร็ว และท่าที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ มีปริมาณท่ารำที่ใกล้เคียงกัน ลักษณะการรำที่งดงามนี้
มักจะมีแสดงในละครดึกดำบรรพ์ แม้ในละครดึกดำบรรพ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุ
วัดติวงศ์ ก็มีเช่นเดียวกัน เพราะละครดึกดำบรรพ์ได้ปรับปรุงมาจากละครในเป็นส่วนใหญ่

รำคู่ พระนาง กิรรา-กินรี เป็นตอนที่กินราพากินรีเที่ยวชมความงามของไพรพฤกษ์ ด้วยความสนุกสนาน กิรราและกินรีต่างร้องชื่นชมดอกไม้ และหมู่ปลา มีความยาวถึง 14 คำกลอน เช่นเดียวกันกับรำเดี่ยวในชุดแรก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชุดที่ 2 รำคู่
การบันทึกท่ารำ กิณรี กิณรา ชมป่า

- เพลงสมิงทองมอญ

- เพลงชมดวงใน

- เพลงลงสรงมอญ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กีนรี กีนรา ชมป่า

-ร้องเพลงสมิงทองมอญ-

- กีนรา -คูปฤกษาเป็นพุ่มช่อมใบ
 กีนรี -ราวกับคนตัดไม้ก็เปรียบสม (ท่านพร้อมกัน)
 กีนรา -ระรื่นกลิ่นมาลีชวนดม
 กีนรี -เมื่อยามลมพระพายชายมา
 กีนรา -ดอกไม้แล้วไลยไปทั่ว
 กีนรี -ยวนยั่วฤทัยให้หรรษา
 กีนรา -แทบทุกต้นดอกห้อยย้อยระย้า
 กีนรี -เพียงหัตถาเอ้อมถึงสวดกตาย

-ร้องเพลงชมดวงใน-

- กีนรี -ในป่าชฎพฤกษา (พี่เอย) เจียวไสว
 น่าจะมีดอกไม้ (พี่เอย) อยู่ล้นหลาม
 น้องชวนไปที่ไร (พี่เอย) ก็ห้ามปราม
 ไม่ยอมตามเลยสักครึ่ง (พี่เอย) เป็นอย่างไร
 กีนรา -พี่ไม่กล้าพาไป (เจ้าเอย) ดอกน้องรัก
 นำกลิ่นนกกิ่งสัตว์ (น้องเอย) ในป่าใหญ่
 พี่จะเล่าให้ฟัง (น้องเอย) จงชั่งใจ
 เห็นว่าไม่ควรไป (เจ้าเอย) เสยยุพิน

-ร้องเพลงลงสร้างมอญ-

- กีนรี -เชิญเสด็จมาลงสร้างสนาน
 แล้วเก็บแก้วริมาธารกระแสนินธุ์
 กีนรา -บุษบงเต็มไปในวาริน
 กีนรี -หอมกลิ่นเกษรประทุมมา

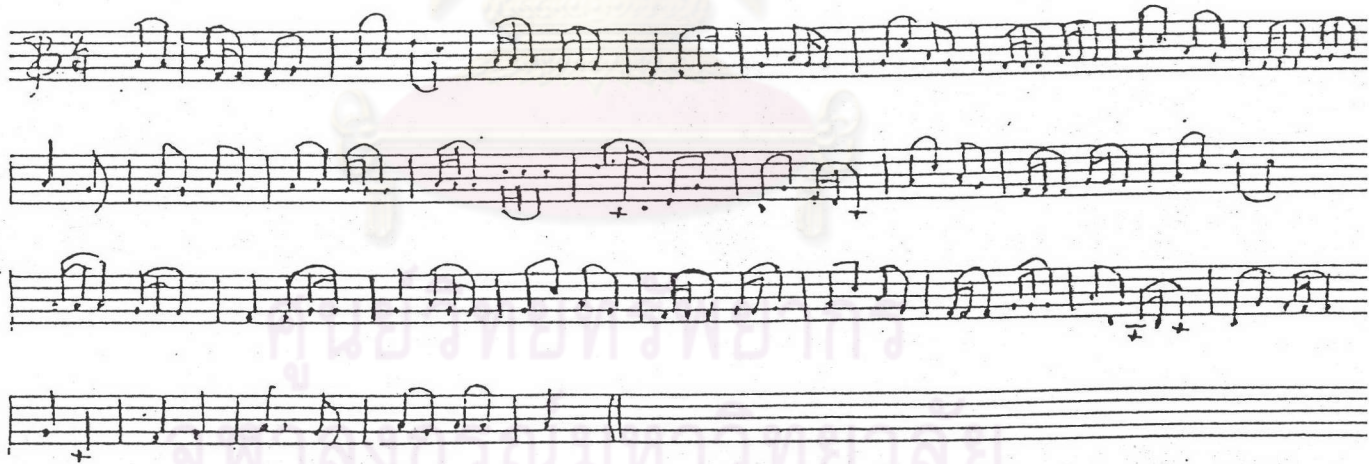
กิณรา - บ้างบานบ้างโรยลอล่อง
 กิณรี - เก็บผักบัวให้น้องบ้างเถิดหนา
 (กิณราลงไปเก็บผักบัวในสระน้ำ กิณรีแกะป้อนกิณรา)
 กิณรา - อร่อยรสเพราะมือกัลยา
 แม่แก้วตาไม่ป้อนไม่หวานเลย
 กิณรี - ผุงปลามากมายเหลือหลาย
 วนวายไปมา ไม่ อยู่เฉย
 กิณรา - ปลาเหล่านี้ กล้าดิ้นะทรามเซย
 น้องเอ๋ย ช้อนเล่นให้สำราญ
 - ปี่พาทย์ทำเพลงแมลงภู่งูทอง - ลา -
 (กิณรี กิณรา ไล่จับปลาหายเข้าโรง)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

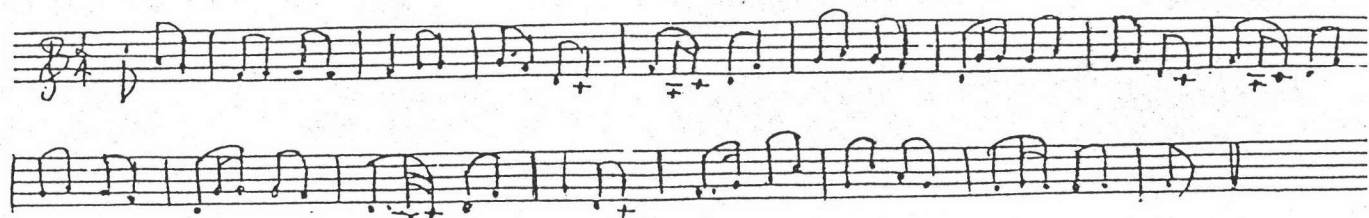
เพลงส้มทองมอญ

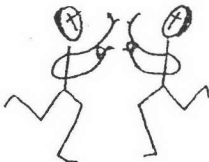

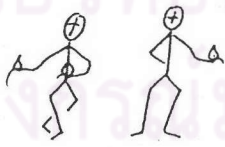
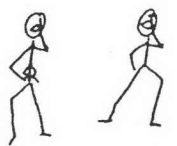

เพลงชมดวงใน

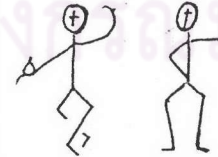
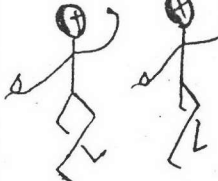

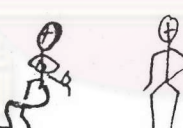

เพลงลงสร้างมอญ

ลำดับที่ (ทาที)	บทร้อง ท่านอง เพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการำ
1	เพลงสมิงทอง มอญ		
	กัณธา ดูพฤษชา	 	ทศ 3 ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาเท้าเอว เอียงขวา ค่อย ๆ ลดมือ ซ้ายลง (คล้ายท่าแหวกมือ)
	เป็นพุ่ม	 	ทศ 3 ก้าวขวา จับหงายสองมือ สูง ระดับศีรษะ
	ขุ่มใบ	 	ทศ 1 ก้าวเท้าซ้ายมาหน้า วางเท้า ขวาหลัง ตะเท้าซ้าย จับหงายสองมือ เหนือชายพก วางเท้าซ้ายลงหลังตะเท้า ขวา จับปล่อยออกเป็นตั้งวงกลาง
	กัณธา ราวกับคน	 	ทศ 1 ท่ามอง ก้าวไขว้ซ้าย จับขวา หลัง มือซ้ายตบหน้าขาซ้าย เอียงซ้าย
	ตัดไว้	 	ทศ 1 ก้าวขวากระดกซ้าย จับขวา ม้วนมือออกตั้งวง จับมือซ้ายที่ข้อมือขวา เอียงซ้าย
	ก็เปรียบสม ร้องและรำ ทวนพร้อมกัน	 	ทศ 3 ก้าวไขว้ขวา ประกบมือขวา ทับซ้าย เอียงขวา หันทางซ้ายเข้าหาคู่
7	กัณธา ราวกับคน	 	ทศ 1 ยืนเท้าซ้ายตะเท้าขวาซ้าย ข้าง

ลำดับที่ (ทาที)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
	ตัดไว้		ทิส 1 ทำท่าเข้าหานาง ก้าวเท้า ขวากระดกซ้าย จับมือขวาออกไปตั้งวงข้าง มือซ้ายตั้งข้อมือ แล้วช้อนจับหงายนิ้วจับจรด ที่ข้อมือขวา เอียงซ้าย กดไหล่ซ้าย
	ก็เปรียบสม		ก้าวขวาประกบมือ
	กัณรี ราวกับคน		ทิส 1 ชีมือขวาต้านข้าง งอแขนประ สมเท้า เหลื่อมซ้าย เอียงซ้าย
	ตัดไว้		ทิส 1 ก้าวซ้ายกระดกขวา จับซ้าย ออกไปตั้งวงข้าง มือขวาตั้งข้อมือแล้วช้อน จับหงาย นิ้วจับจรดที่ข้อมือซ้าย เอียงขวา กดไหล่ขวา
8	ก็เปรียบสม กัณรา ทำนองเอื้อน		ก้าวซ้ายไขว้ประกบมือ เอียงซ้าย ทิส 1 ท่าเดินก้าวเท้าซ้าย
	ระรื่นกลิ่น		ท่าเดินก้าวขวา เอียงซ้าย
9	มาลี		ทิส 1 จับซ้ายหงายงอแขน ก้าวซ้าย
10	ชวนคม		ทิส 1 ก้าวขวา ก้าวซ้าย ถอนซ้าย ลงหลังยืน ตะเท้าขวา จับมือซ้ายมาที่จุม มือขวาเท้าเอว
11	กัณรี เมื่อยามลม		ทิส 1 ก้าวซ้าย จับคว่าซ้ายตรงหน้า ผายจับออก มือขวาจับหลัง เอียงขวา แล้ว

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
12	พระพาย		ก้าวเดินเท้าขวา ทิศ 3 ก้าวไขว้เท้าซ้าย มือซ้ายตั้งวง มือขวาจับหลัง ปาดปลายมือซ้ายมาหน้า เอียงซ้าย แล้วก้าวเดินเท้าขวา
13	ชายมา		ทิศ 3 ก้าวเท้าซ้ายไขว้ จับหงายมือขวา มือซ้ายตั้งวงใกล้กัน ระดับเหนือชายพก กดไหล่ซ้าย เอียงซ้าย ส่งจับขวาโบกไปข้างหน้าเป็นตั้งวง มือซ้ายจับหลัง กดไหล่ขวา เอียงขวา ก้าวไขว้เท้าขวา แล้วปาดปลายมือขวาเข้า หมุนตัววิ่งลงล่างกลับตัวมาหน้า
	ร้องและรำ ทวนพร้อมกัน		ตัวกนิรี รำซ้ำในท่าเดิมลำดับที่ 11-13
14	<u>กนิรา</u> เมื่อยามลม		ทิศ 1 ก้าวเท้าซ้าย จับซ้ายคว่ำโบกออก มือขวาเท้าเอว เอียงขวา แล้วก้าวขวา
15	พระพาย		ทิศ 1 ก้าวข้างเท้าซ้าย มือซ้ายตั้งวง มือขวาเท้าเอว เอียงซ้าย โบกปลายมือซ้ายเข้า ผินหน้ามองกนิรี
16	ชายมา		ทิศ 3 ก้าวเท้าขวา จับหงายมือขวา มือซ้ายตั้งวงใกล้กัน ระดับเหนือชายพก กดไหล่ซ้าย เอียงซ้าย ส่งจับขวาโบกไปข้างหน้าเป็นตั้งวง ซ้ายจับหลัง ก้าวเท้าซ้ายลง

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
17	กินรา ดอกไม้		<p>กดไหล่ขวาเอียงขวา แล้วปาดปลายมือขวา เข้า หมุนตัววิ่งลงล่างแล้วกลับตัวมาหน้า</p> <p>ทศ 1 ท่าเดิน ก้าวเดินเท้าขวา ชักกราดมือซ้าย ก้าวซ้าย มือขวาเท้า เอว</p>
18	แลวิไลย		<p>ทศ 1 <u>ท่าป้องกัน</u> ก้าวเท้าซ้ายแล้ว เดินเท้าขวา-เท้าซ้าย</p>
19	ไปทั่ว		<p>ทศ 3 ก้าวเท้าขวา ตั้งวงมือซ้าย ชี้ มือขวาหางออก หันตัวมาด้านหน้า</p>
20	กินรี ยวนยั่ว		<p>ทศ 1 ก้าวซ้าย มือทั้งสองประกบไว้ ที่อก ก้าวขวา ลักคอกขวาและซ้ายเล็กน้อย</p>
21	ฤทัย		<p>ทศ 1 ก้าวไขว้ขวา จับหางขวาตั้ง วงซ้ายไหล้กัน แล้วจับซ้ายเข้าที่อก มือขวา จับหลัง กดไหล่ซ้าย เอียงซ้าย ยกเท้าซ้าย เฉียงตัวไปทางขวาเล็กน้อย</p>
22	ให้พรรษา		<p>ทศ 1 ตะเท้าซ้าย จับหางสองมือ วางเท้าซ้ายลงหลัง ม้วนจับออกตั้งแขนทั้ง สองตั้งปลายมือขึ้น ตะเท้าขวา ไบหน้า ตรง</p>
23	ร้องและรำ ทวนพร้อมกัน		<p>ตัวกินรี รำซ้ำในท่าเดิมคือลำดับที่ 20 และ 21 ลำดับที่ 22 ท่าเดียวกัน แต่ หันทางทิศที่ 3 วางเท้าซ้ายยกเท้าขวา มือ จับหางตั้งแขนทั้ง 2 ข้าง กดไหล่ขวา</p>

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการำ
24	กัณรา ยวนยั่ว		เอียงขวา ทศ 1 ก้าวเท้าขวา มือทั้งสอง ประกบไว้ที่อก ก้าวซ้าย
25	ฤทัย		ทศ 1 ยืนเท้าขวา ตะเท้าซ้าย จีบซ้ายเข้าอก มือขวาเท้าเอว เอียงซ้าย
26	ให้พรรษา		ทศ 2 วางเท้าขวาลงหลัง ยกเท้าซ้าย จีบคว่ำข้างหน้าสองมือ ระดับเหนือชายพก ยกจิบหงายตั้งแขนทั้งสองข้าง กดไหล่ซ้าย เอียงซ้าย
27	กัณรา แทบทุกต้น		ทศ 3 ก้าวเท้าขวา ชี้นวาคาะข้อมือ 3 ครั้ง เอียงซ้าย
28	ดอกห้อย		ทศ 3 ก้าวเท้าขวา จีบคว่ำขวาสูงระดับหน้า มือซ้ายเท้าเอว เอียงซ้าย หันตัวมาทิศหน้า
29	ย่อยระย้า		ทศ 2 ก้าวเท้าซ้าย จีบคว่ำสองมือระดับเอว เอียงขวา ก้าวข้างเท้าขวา หงายจิบทั้งสองชั้น จีบขวาอยู่เหนือชายพก จีบซ้ายส่งแขนออกข้างงอแขน กดไหล่ซ้าย เอียงซ้าย แล้ววิ่งหมุนตัวมาด้านหน้า
30	กัณรี เพียงหัตถา		ทศ 3 วางซ้าย ก้าวขวาไขว้ จีบขวาหงายตั้งแขน มือซ้ายตั้งวงสูง กดไหล่ขวา เอียงขวา

ลำดับที่ (ทาที)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
31	เอื่อมถึง		<p>ทศ 3 ก้าวซ้ายไขว้ขึ้นหน้า ตั้งวง ขวาสูง มือซ้ายจับหลัง กดไหล่ซ้าย เอียง ซ้าย</p>
32	สควคาย		<p>ทศ 3 เท้าซ้ายอยู่หน้า มือซ้ายแบ หงายฝ่ามืออยู่ข้างหน้า หันตัวมาทิศหน้า มือ ขวาจับคว่าบนฝ่ามือซ้าย แล้วหงายจับขวา ออกข้างตัว งอแขน มือซ้ายจับหลัง กดไหล่ ขวา เอียงขวา</p>
33	ร้องและรำ ทวนพร้อมกัน		<p>ทั้งตัวกนิรีและกนิรา รำซ้ำในท่าเดิม คือลำดับที่ 30 และ 31 ลำดับที่ 32 ตัว กนิรีไม่หันมาทิศหน้า คงรำแต่ทศ 3 และตัวกนิรา ลำดับที่ 32 ก้าวเท้า ขวา วิ่งสืบเท้ามาทิศหน้าแบหงายฝ่ามือซ้าย จับคว่าขวาบนฝ่ามือซ้าย ก้าวเท้าขวา แล้ว หันทศ 2 เข้าหานางกนิรี ก้าวเท้าขวา จับ หงายมือขวาอแขน มือซ้ายเท้าเอว เอียง ซ้าย</p>

ลำดับที่ (ทาที)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบท่ารำ
1	ร้องเพลง ชมดงใบ <u>กีนรี</u> ในป่าชัญ		กีนรีและกีนรา ก้าวเดินไปทางขวา มือ เดินขวาและซ้าย ไปกลางเวที ทิศ 1 วิ่งนิตหนึ่งไปทางขวามือผู้รำ กลางเวที ก้าวเท้าขวา เปิดสันซ้าย ซี่มือ ขวาตั้งแขน ซ้ายจับหลัง เอียงซ้าย
2	พฤกษา		ทิศ 1 ซี่ซ้ายกวาด ข้อมือหงายออก ก้าวขวาจับหลังมือขวา เอียงขวา ก้าวเดิน ซ้าย-ขวา ไปทางซ้ายมือ
3	พี่เอย		ทิศ 3 เข้าหากีนรา ก้าวขวาไขว้ พนมมือไหว้ที่อก กล่อมหน้า (กีนราเข้าโอบ มือขวาแตะหลัง มือซ้ายรับไหว้)
4	เขี้ยวไสว		ทิศ 1 ก้าวซ้าย จับคว่าสองมือระดับ หน้า ส่งจับหงายออก ก้าวเท้าเดินออกร้อง เอื้อนอยู่ในท่าพักมือ จับขวาชายพก ซ้าย ทอดแขน
5	น่าจะมี		ทิศ 1 ก้าวซ้าย มือซ้ายตบหน้าขามือ ขวาจับหลัง เอียงซ้าย ทอดหน้าซ้าย
6	ดอกไม้		ทิศ 3 ถอนซ้ายก้าวขวา จับหงาย ขวาข้างหน้า งอแขน ซ้ายจับหลัง เดินเท้า ขวา-ซ้าย-ขวา เข้าหากีนรา
7	พี่เอย		ทิศ 3 ก้าวขวา ไหว้พนมมือเข้าอก กีนราท่าท่าประคองเข้าคู่ กล่อมหน้าขวา- ซ้าย เดินออก

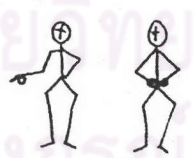

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
8	อยู่ล้นหลาม		ทศ 1 ก้าวซ้าย กอบสองมือขึ้น เอียงซ้าย เดินออกก้าวขวา-ซ้าย ยืนทอดแขนซ้าย ขวาจับชายพกในท่าพัก
9	น้องชวนไป		ทศ 1 ก้าวขวาข้าง จับหงายขวา ซ้ายตั้งวงใกล้กันเหนือชายพก เอียงซ้าย แล้วก้าวซ้าย มือขวาโบกไปตั้งวงข้างสูง ซ้ายจับหลัง เปิดส้นหลังขวา เอียงขวา
10	ทีไร		ทศ 1 หนักเท้าหลังขวา จรดเท้าซ้ายหน้า ซี่มือซ้ายคว่ำเฉียงขวาสูงข้างหน้า มือขวาเท้าเอว เอียงซ้าย
11	พี่เอย	เหมือนท่าที่ 7	ทศ 3 วิ่งเข้าหากินรา ก้าวขวาท่า ไหว้เข้าอก เอียงขวา กล่อมหน้าซ้าย-ขวา
12	ก็ห้ามปราม		ทศ 3 ก้าวซ้าย แบคว่าสองมือประกบใกล้กันแล้วค่อย ๆ แยกมือออก พร้อมกับก้าวเท้าเดินถอยหลังออก ขวา-ซ้าย ขวา แล้วหยุดยืนเท้าซ้ายเหลื่อมเท้าขวาในท่าพัก ซ้ายจับชายพก ขวาทอดแขนข้างลำตัว
13	ไม่ยอมตาม		ทศ 1 รวมเท้า ตั้งแขนซ้ายตั้ง ส้นปลายมือน้อย ๆ มือขวาเท้าเอว เอียงซ้าย
14	เลยสักครั้ง		ทศ 1 ก้าวซ้าย ตั้งนิ้วชี้หงายมือขวา มือซ้ายเท้าเอว เอียงซ้าย
15	พี่เอย		ทศ 3 เดินชอยเท้าเข้าหากินราก้าว ขวา ท่าท่าประคอง มือทั้งสองแตะที่เอว

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการำ
16	เป็นอย่างไร		กินรา เอียงขวา-ซ้าย ทศ 3 ถอนขวาหลัง ประสมเท้า ซ้าย หน้าขวา มือทั้งสองตบเข้าทั้ง 2 ข้าง เอียงซ้าย ร้องเอื้อนท่าพักทอดแขนขวาข้าง ตัว ซ้ายจับชายพก เบี่ยงตัวมาทศ 3
17	กินรา พี่ไม่กล้า		ทศ 1 ยืนหนักเท้าขวา จรดเท้าซ้าย ส้นมือขวาข้างหน้า ซ้ายเท้าเอว เอียงขวา
18	พาไป		ทศ 1 ก้าวข้างเท้าซ้าย-ขวา-ซ้าย จับหงายซ้ายโบกออก มือขวาจับหลัง เอียง ซ้าย
19	เจ้าเอย		ทศ 1 ท่าเรียก เอียงเข้าหานางตั้ง วงขวา กดไหล่ขวา เอียงขวา ยกเท้าขวา ก้าวข้างประสมเท้าซ้าย ขวาหยิบจับขึ้นตั้ง วง ซ้ายเท้าเอว เอียงซ้าย
20	ดอกน้องรัก		ทศ 2 วิ่งสืบเท้าเข้าหากินรี ท่าประ คอง ก้าวซ้ายหน้าหน้า ขวาอยู่หลัง มือขวา โอบไหล่ ซ้ายซ้อนรับมือไหว้ของนาง กล่อม ตัวกลมหน้า เอียงซ้าย
21	นำกล้านัก		ทศ 1 มือกุมเข้าอก สตั้งตัววางเท้า ซ้าย ถอนเท้าขวาค่อย ๆ ขยับเท้าลง 2 ก้าว
22	สิงสัตว์		ทศ 1 มือซ้ายชี้หงายมือออกก้าวซ้าย

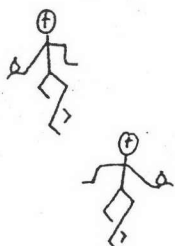
ลำดับที่ (ทาสี)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
23	น้องเอย	 	<p>ก้าวขวา มือขวาเท้าเอว เอียงซ้าย ทำพักมือ หน้าขวา ทอดแขนซ้าย เท้าเอวขวา</p> <p>ทศ 1 เอียงตัวเข้าหานาง <u>ท่าเรียก</u> ก้าวขวาประสมซ้าย มือขวาดังวง ซ้ายเท้าเอว เอียงซ้าย</p>
24	ในป่าใหญ่		<p>ทศ 1 ก้าวขวา ชี้อ้อมซ้ายตั้งแขนขวา เท้าเอว เอียงซ้าย ร้อยเอื้อน ทำพักมือนิ้วขวาแตะซ้าย ขวาเท้าเอว ซ้ายเหยียดแขน เอียงขวา แล้ววางซ้ายลงหลัง</p>
25	พี่จะเล่า		<p>ทศ 1 ก้าวขวาเข้าหานาง แขนขวาเหยียดตั้งข้างตัว มือซ้ายชี้ที่ปาก เอียงซ้าย</p>
26	ให้ฟัง		<p>ทศ 1 ยกมือขวาชี้ที่หูขวา หน้าเท้าขวา จรดซ้าย ซ้ายเท้าเอว เอียงขวา ทำพักถอนซ้าย ถอนขวา</p>
27	น้องเอย		<p>ทศ 1 ก้าวขวาเข้าหานาง ท่าเรียก มือขวา ประสมเท้า ขวาดังวง ซ้ายเท้าเอว เอียงซ้าย ทำเดียวกับลำดับที่ 19</p>
28	จงซึ้งใจ		<p>ทศ 1 ก้าวขวาแล้วหันซ้ายแตะเท้า มือขวา มือขวาเท้าเอว มือซ้ายแบหงายข้างหน้า เตะฝ่ามือลง 3 ครั้ง ร้อยเอื้อน ทำพักมือ วางเท้าขวา มือขวาเท้าเอว ซ้ายเหยียดข้างตัว และวางซ้ายลงหลัง</p>
29	เห็นว่าไม่		<p>ทศ 1 หน้าขวาหน้า ถอนขวาลงหลัง</p>

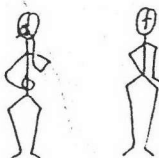
ลำดับที่ (ท่ารำ)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบท่ารำ
30	ควรวโป		<p>ยืนขวาและซ้าย แขนขวายกข้างตั้งแขนสั้น ปลายมือ เอียงขวา</p> <p>ทิศ 1 ก้าวซ้าย ก้าวขวา จับหงาย ซ้ายโบกออก ขวาจับหลัง เอียงซ้าย</p>
31	เจ้าเอย		<p>ทิศ 1 ท่าเรียก ท่าเดียวกับลำดับที่ 19</p>
32	เลยยุพิน		<p>ทิศ 1 วิ่งสี่เท้าเข้าหานาง ก้าว ซ้ายโอบไหล่ 2 มือ เอียงซ้าย กล่อมหน้า เอียงขวา</p>

ลำดับที่ (ท่าสุด)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
1	ร้องเพลง ลงสรทมอญ กินรี เชษฐเสด็จ		ทศ 1 ก้าวข้างเท้าขวา หงายฝ่ามือ ท่าเชษฐ 2 มือ เอียงขวา
2	มาลง		ทศ 1 ก้าวไขว้เท้าซ้าย คว้าฝ่ามือ ทั้งสอง อยู่ด้านซ้ายมือสูงระดับอก แล้ว เลื่อนมือทั้งสองมาหน้า (เหมือนท่าเรียก) เอียงซ้าย
3	สรทมาน		ทศ 1 ก้าวไขว้ซ้าย จับหงาย 2 มือ มือซ้ายงอแขนระดับอก มือขวาแขนตั้ง กด ไหล่ขวา เอียงขวา แล้วม้วนมือจับออก มือ ซ้ายตั้งวง มือขวาหงายปลายมือลง ตั้งแขน พร้อมกับก้าวข้างเท้าขวา กดไหล่ซ้ายเอียง ซ้าย
4	แล้วเก็บแก้ว		ทศ 2 วิ่งไปทางขวามือ ลงนั่งริม ธารน้ำ ก้าวซ้ายลงนั่งบนสันเท้า ยกเข้าขึ้น เข้าซ้ายเหลื่อมขึ้น เข้าขวาต่ำ มือซ้ายซ่อน ฝ่ามือหงาย มือขวาจับคว่ำลงพื้น
5	ริมธาร		ทศ 2 ก้าวขวา ยกจับคว่ำขึ้นหงาย งอแขนข้างหน้า ซ้ายจับหลัง เอียงขวา ก้าวเดินเท้าซ้าย
6	กระแสดินธุ์		ทศ 1 ชี้คว่ำมือซ้ายข้างหน้า กวาดข้อ มือออก ก้าวเท้าขวา ขวาจับหลัง
7	กินรา บุษบง		ทศ 2 ก้าวขวา ชี้กวาดมือขวา ซ้าย

ลำดับที่ (ทาที)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
8	เต็มไป		เท้าเอว เอียงซ้าย ทิศ 1 ก้าวซ้าย กอบ 2 มือขึ้นข้าง หน้า เอียงขวา
9	ในวาริน		ทิศ 3 ซ้อนมือขวาจับหงายแล้วคว่ำ จับลง เคลื่อนมือไปปล่อยจับข้างหน้า ก้าว ขวา เอียงซ้าย
10	กัณรี หอมกลิ่น		ทิศ 1 กัณรี ทำหอม จับมือซ้ายที่จุมุก จับขวาที่ชายพก เอียงซ้าย กัณราเข้ามาหา กัณรียื่นหน้าจะมาหอม ที่แก้ม กัณรีวิ่งหมุนรอบตัวไปทางขวามือ แล้วมาด้านหน้า
11	เกษร		ทิศ 1 กัณรี จับขวาหงายงอแขนด้าน ข้าง ซ้ายจับชายพก เอียงขวา กัณรา มือขวาซ้อนจับขวาของ กัณรี มือซ้ายเท้าเอว แล้ววิ่งหมุนวนไปทางซ้าย หันมาทิศหน้าทั้งคู่
12	ปะทุมมา		ทิศ 1 ประสมเท้า มือขวาชี้ข้าง มือ ซ้ายเท้าเอว เอียงขวา
13	กัณรา บ้างบาน		ทิศ 1 ประกบฝ่ามือเข้าหากัน ข้าง หน้าระดับอก แล้วส่งมือขึ้นสูงแยกฝ่ามือออก จากกัน ก้าวหน้าขวา ไบหน้าตรง
14	บ้างโรย		ทิศ 1 ก้าวซ้าย จับซ้ายหงายฝ่ามือ ข้างหน้าแล้วม้วนจับลง ขวาเท้าเอว เอียง

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการำ
15	ลอย		ขวา ทิศ 1 ยกฝ่ามือทั้งสองหงายข้างหน้า ระดับได้ออก ก้าวเท้าขวา เลื่อนมือทั้ง 2 ไปทางขวา เอียงซ้าย
16	ล่อง		ทิศ 1 ก้าวซ้าย เลื่อนมือทั้งสองไป ทางซ้าย เอียงขวา
17	กិនรี เก็บผักบัว		ทิศ 1 ประสมเท้าเหลื่อมซ้าย ข้ขวา ด้านข้างงอแขน เอียงขวา ซ้ายเท้าเอว (กិនราเดินไปเก็บผักบัวที่ลำธาร)
18	ให้ห้อง		ทิศ 1 ก้าวซ้ายประสมเท้าเหลื่อม ขวา หน้าเท้าซ้าย จีบซ้ายเข้าอก ขวาเท้า เอว เอียงขวา
19	บ้างเถิดหนา		ทิศ 1 หน้าเท้าขวาเหลื่อมซ้าย ยก สองมือ ตบลงที่หน้าขาทั้งสองข้าง พร้อมกับ พยักหน้าลงเล็กน้อย
20	รับท่านอง เพลง		ทิศ 1 กិនราส่งผักบัวให้กិនรี กិនรี แกะผักบัวป้อนให้กិនรา
21	กិនรา อร้อยรส		ทิศ 1 หน้าขวา ถอนซ้าย ตะขวา ยกมือซ้ายตะที่ปาก ขวาเท้าเอว หน้าตรง
22	เพราะมือ		ทิศ 1 เอียงหน้าไปหากินรี มือขวา

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการท่า
23	กัลยา		จับมือกนรี ก้าวขวา เอียงซ้าย มือซ้ายเท้า เอว
24	แม่แก้วตา		ทิศ 1 จับมือทั้งสองของกนรีมากุมไว้ ที่อก หน้าเท้าขวา เอียงขวา
25	ไม้ป้อน		ทิศ 1 เจียงตัวเข้าหานาง มือขวา ปาดแก้มซ้ายกนรี มือซ้ายจับมือซ้ายนางไว้ กนรีใช้มือขวาปิดมือกนราออก
26	ไม่ป้อน		ทิศ 1 ก้าวขวา เขยียดแขนขวาซ้าย เท้าเอว กนรี ทำท่าป้อนฝักบัว ให้ที่ปาก กนรา เอียงขวา
27	กนรี ฝูงปลา		ทิศ 1 ถอนเท้าขวา ตะเท้าซ้าย ปลายนิ้วซ้ายตะที่ปาก
28	มากมาย		ทิศ 1 มือขวาตั้งฝ่ามือแนวนอนข้าง หน้าระดับไตอก งอแขน ขยับปลายมือไปมา มือซ้ายจับหลัง ก้าวซ้าย เอียงซ้าย (ท่า ปลาว่าย)
29	เหลือหลาย		ทิศ 1 ก้าวขวา กอบมือทั้งสองขึ้น เอียงขวา
30	วนวาย		ทิศ 3 ตะแคงตัวซ้าย ก้าวเท้าซ้าย ซ้อนมือซ้ายกอบขึ้น ขวาจับหลัง
			ทิศ 1 ก้าวซ้าย มือขวาทำท่าปลา ว่าย ซ้ายจับหลัง เอียงซ้าย

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการท่า
31	ไปมา		ทศ 1 ก้าวซ้าย มือขวาโบกออกและ โบกเข้า ก้าวขวา มือซ้ายจับหลัง
32	ไม่อยู่เลย		ทศ 1 หนักขวา แตะซ้าย เท้าเอว ขวา ตั้งมือซ้ายข้างหน้าส้นปลายมือเล็กน้อย
33	กึนรา ปลาเหล่านี้		ทศ 2 ก้าวขวา ชี้นิ้วขวาหงายมือ ออก ซ้ายเท้าเอว เอียงซ้าย
34	กล้าดี		ทศ 2 ก้าวซ้ายหนักหน้า มือซ้ายตั้ง วงล่างที่ซ้ายพก มือขวาตั้งวงสูง กดไหล่ ขวา เอียงขวา (ท่ากล้าหาญ)
35	นทรามเซย		ทศ 2 หนักขวาแตะซ้าย เข้าหานาง มือขวาตบไหล่นาง
36	น้องเอ๋ย		ทศ 2 ก้าวขวา 2 มือโอบไหล่นาง เอียงซ้าย
37	ซ้อนเล่น		ทศ 1 ก้าวซ้าย ซ้อนสองมือขึ้นข้าง หน้า
38	ให้สำราญ		ทศ 1 แตะซ้าย จับหงาย 2 มือ ระ ดับซ้ายพก จับทั้งสองกางออกไป ตั้งแขนตั้ง ปลายมือขึ้น แตะเท้าขวา เอียงซ้าย (ท่า สุขสำราญ)
39	เพลงแมลงภู ทอง		ทศ 1 กึนรา หยุดยืนในท่าพระ คือ เท้าเอวขวา ทอดแขนซ้ายหนักเท้าขวา จรดเท้าซ้าย

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบทारा
			<p>ทศ 1 กิณรี หยุดยึนในท่ายั้ม คือ มือซ้ายกรายจับมาที่ปาก มือขวาจับที่ชายพก เอียงซ้าย ประสมเท้า เหลื่อมซ้าย แล้วทำท่าพักมือทอดแขนซ้าย เท้าเอวขวา</p> <p>ทศ 1 กิณราท่า <u>ท่าเรียก</u> มือขวาตั้งวง ซ้ายเท้าเอว หน้ามองกิณรี</p> <p>กิณรี ท่าท่าไหว้ที่อก กำขววา</p> <p>ทศ 1 กิณราทาบมือทั้งสองขึ้น (มีความหมายว่าให้ไปเที่ยวชมป่าบริเวณนี้)</p> <p>กิณรา จับมือทั้งสองหงายเหนือชายพก แล้วตั้งแขนออกทั้งสองข้าง ตั้งปลายมือขึ้น (มีความหมายว่าเพื่อให้เป็นที่สุขสำราญ)</p> <p>กิณรี ยกมือขึ้นไหว้สูงที่ศีรษะ แล้วลดลงมาที่อก แล้วจึงพากันไปเล่นน้ำในสระไล่จับปลาต่าง ๆ เล่น (กิณรี กิณรา ไล่จับปลาหายเข้าโรง)</p>

ภาพชุดที่ 2
กัณธา กัณรี ชมป่า

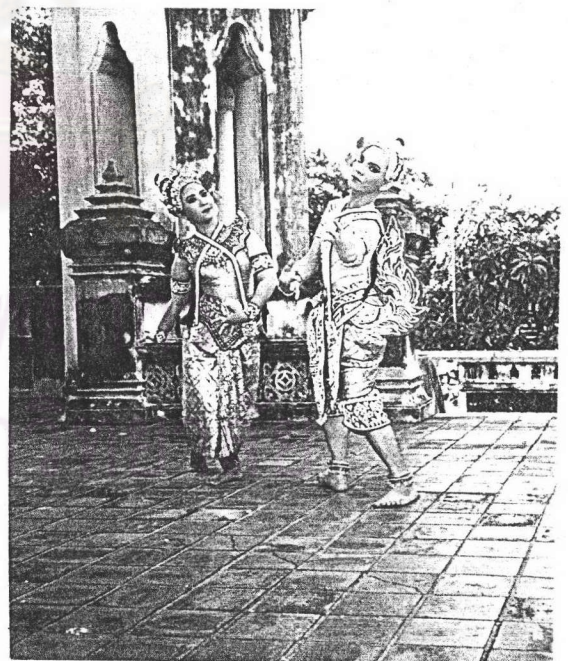
ภาพที่ 63 คพฤกษา

ภาพที่ 64 ดัดไว้

ภาพที่ 65 ชำยมา

ภาพที่ 66 ย้อยระย้า

กัณรี แสดงโดย อาจารย์วรางคณา วุฒิชัย กัณธา แสดงโดย นายวีรพงษ์ จำเมือง
23 กรกฎาคม 2536 ณ ลานโสตถ์บรรณสถานสุทธาวาส วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพ กรมศิลปากร

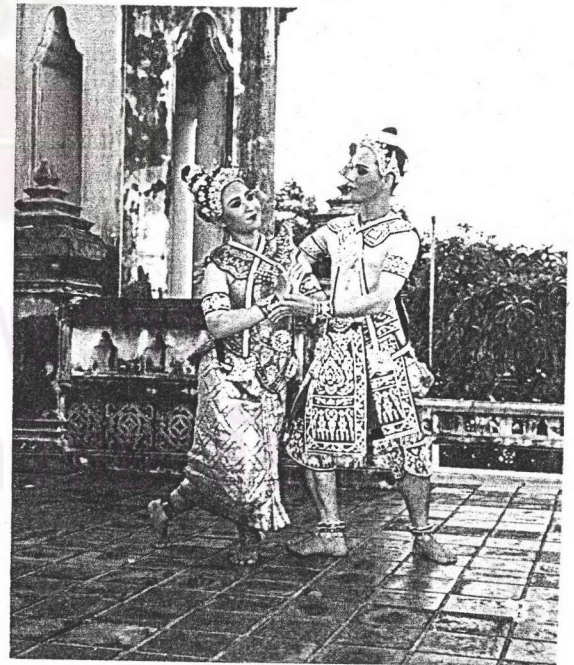
ภาพที่ 67 เพียงหัตถา

ภาพที่ 68 เอื่อมถึง

ภาพที่ 69 ในป่าช้า

ภาพที่ 70 พี่เอษ

ภาพที่ 71 ที่ไร

ภาพที่ 72 พี่ไม่กล้า

ภาพที่ 73 ดอกน้องรัก

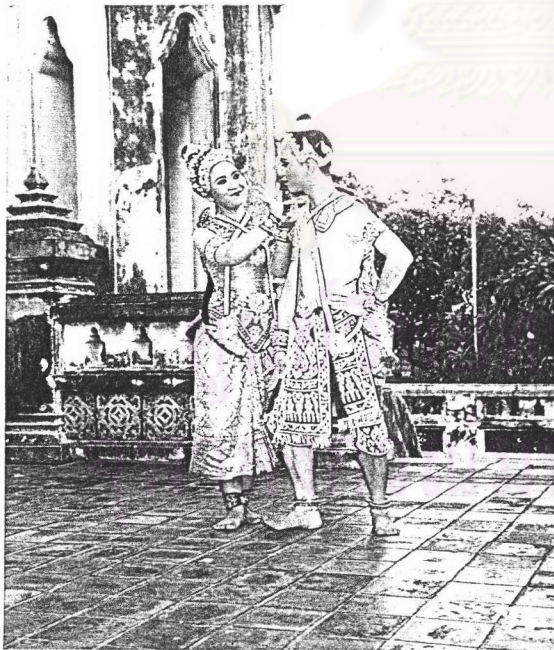
ภาพที่ 74 เชิญเสด็จ

ภาพที่ 75 สรงสนาน

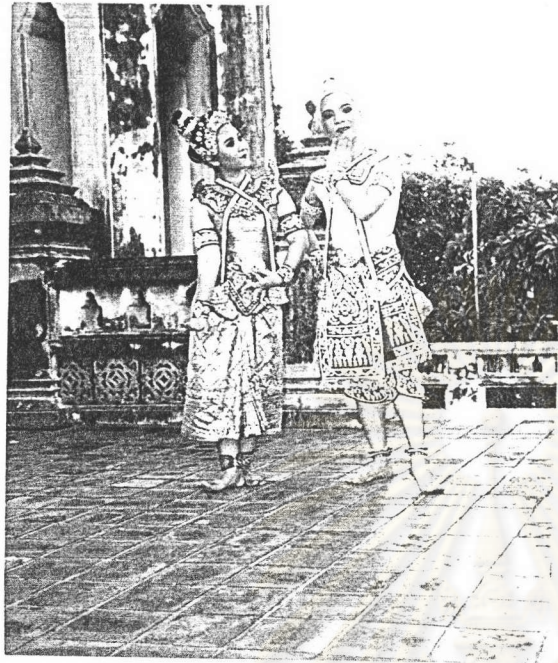
ภาพที่ 76 ทอมกลิ่น

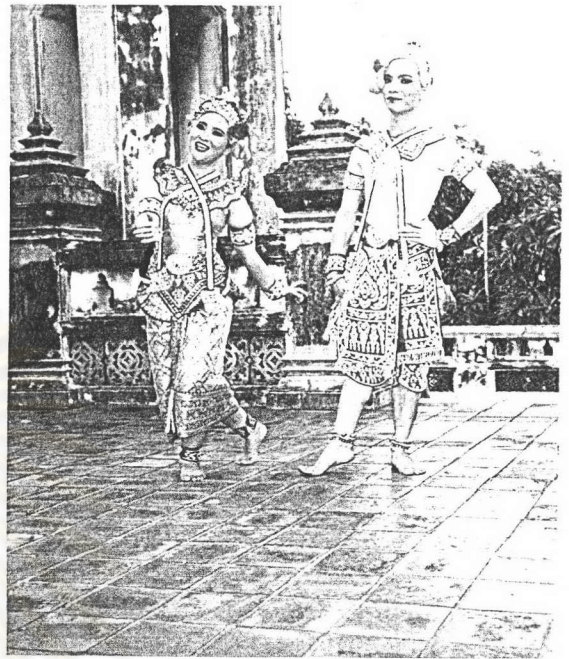
ภาพที่ 77 อร่อยรส

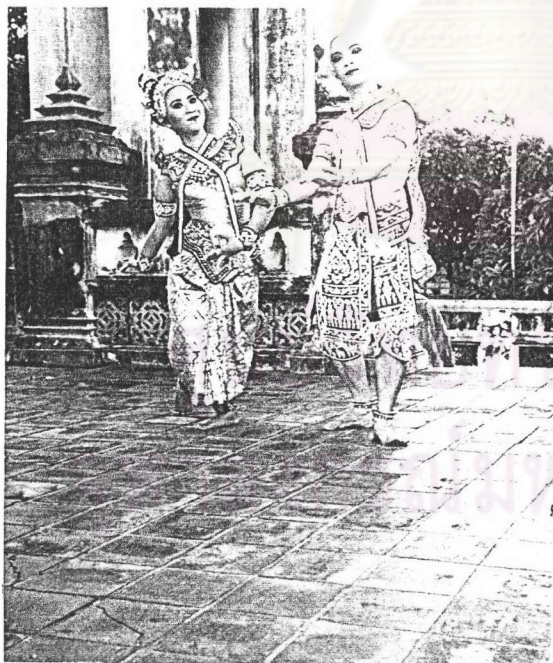
ภาพที่ 78 เพราะมือกัลยา

ภาพที่ 79 ไม่หวานเลย

ภาพที่ 80 ฝุงปลา

ภาพที่ 81 ซ้อนเล่น

ภาพที่ 82 ให้สำราญ

ชุดที่ 2 การรำคู่ของกินรีกินราในบทหม่า จะได้บรรยากาศที่เป็นสุขใจสุขกายของ คู่รักกัน ดังนั้นท่ารำจึงมีการรำคลอเคลียกัน และถ้ามีบทที่สามารถจะ เกี่ยวพาราสาได้ก็จะแสดง ท่าเกี้ยววนั้น เช่น บทร้องที่ว่า "หอมกลิ่นเกสรปะทุมมา" การแสดงชุดนี้มีความงดงามมากชุดหนึ่ง และเป็นท่ารำของ เดิมที่สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกทรงมีส่วนร่วมในการประดิษฐ์ท่ารำและ กำกับการแสดงละครศึกคำบรรพ์ชุดนี้ทรงมีอัจฉริยภาพในการประดิษฐ์ท่าซึ่งมีลักษณะ เด่นดังนี้คือ

1. ในบทนี้ผู้รำจะต้องใช้ความสามารถและมีมือเช่นเดียวกัน เป็นบทที่ให้อารมณ์ สุขสดชื่นใจของกินรีและกินรา การร้องและรำประกอบบทจะต้องรำให้เต็มตัว มีความนุ่มนวล อยู่ในท่ารำ การทอดน้ำหนักร่างของท่ารำแต่ละท่า มีทั้งท่ารำที่ดูหนักแน่นและอ่อนช้อยประกอบกัน

2. ในเพลงแรกจะเป็นเพลงที่ช้า รำคู่กันโดยสลับกันร้องรำ คนละหนึ่งวรรคของ บทเพลง ขณะที่กินราร้องและรำตามบทนั้น กินรีก็จะ เป็นฝ่ายยืนฟังคลอเคลียอยู่ใกล้ ๆ ครั้นเมื่อ กินรีร้องและรำตามบทบ้าง กินราก็จะเป็นฝ่ายยืนฟังอยู่ใกล้ ๆ เช่นเดียวกัน และท้ายบทจะ เป็นการร้องทวนคำของทั้งคู่ ทั้งสองจึงร้องและรำพร้อมกัน และท่ารำจะ เปลี่ยนไปไม่รำซ้ำ ท่าเดิม และรำเข้าคู่กัน หรือบางท่าจะมีท่ารำที่ซ้ำบ้างก็จะ เปลี่ยนข้างและใช้วิธี เคลื่อนตัวหัน ข้างหรือหมุนรอบตัว และท่ารำจับคู่เข้าหากัน จึงทำให้เกิดความงดงามไม่เบื่อตา

3. เมื่อขึ้นเพลงที่ 2 เป็นบทร้องและรำของกินรีและร้องตามบท 2 คำกลอน เป็นบทตัดพ้อต่อว่าของนางกินรีต่อว่ากินรา ไม่ยอมพานางไปเที่ยวในป่าลึก กินราจึงต้องร้อง และรำให้เหตุผลแก่นางในบทร้อง 2 คำกลอนเช่นเดียวกัน

4. ครั้นถึงบทร้องที่ 3 เพลงจะเร็วขึ้นมาชนิดหนึ่ง เมื่อทั้งสองเข้าใจกันดีแล้ว จึงชวนกันเล่นน้ำ จึงเป็นบทที่สนุกสนานของทั้งคู่ ที่มีการหยอกล้อและเกี่ยวพาราสาถึง ในบทนี้ จะสลับกันร้องคนละหนึ่งวรรคบ้างและสองวรรคบ้างสลับกันไป

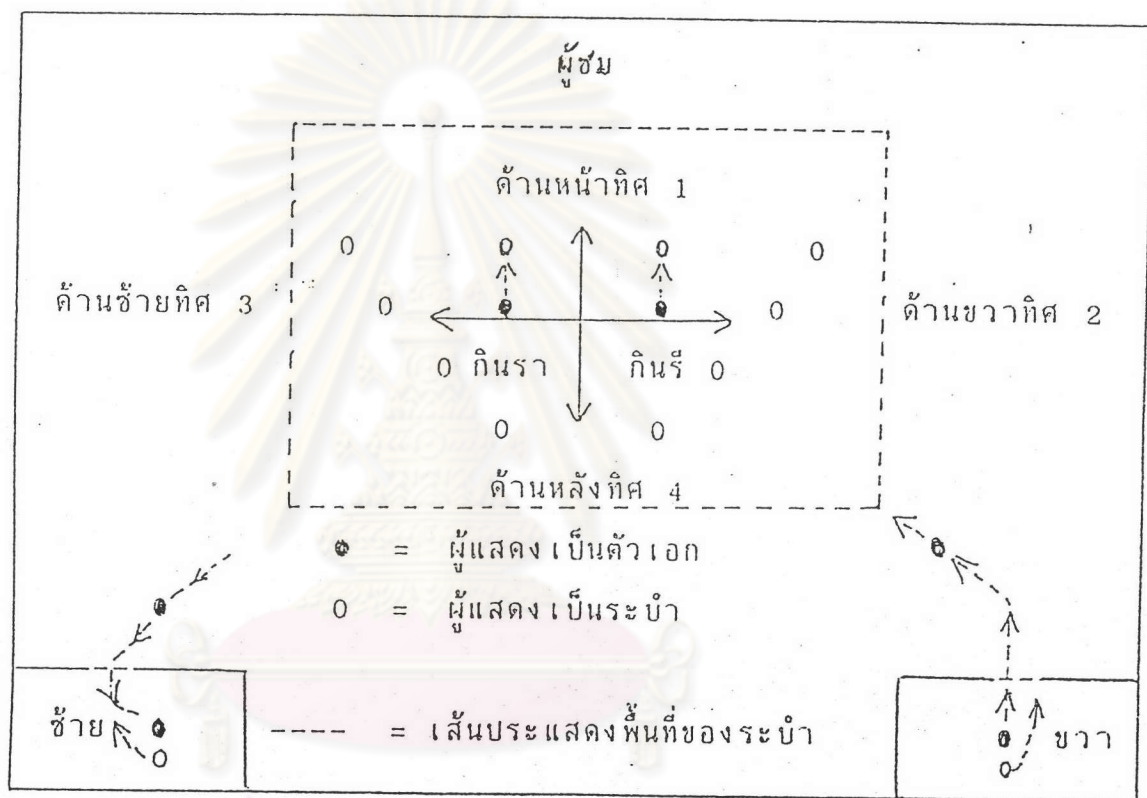
5. ท่ารำในชุดนี้จะมีท่ารำของแม่บทแต่น้อยมาก และท่าเพลงช้าเพลงเร็วก็มีบ้าง ส่วนใหญ่จะเป็นท่ารำที่ตีบทง่าย ๆ และท่าที่ประดิษฐ์ขึ้นจากการเลียนท่าทางธรรมชาติตั้ง ตัวอย่างเช่น

ใช้ท่ารำจากท่าแม่บท - ดัดไว้, สรงสนาน เป็นต้น

ใช้ท่ารำจากเพลงช้าเพลงเร็ว - ซ่อมใบ, พระพายชายมา, ให้พรรษา, น้องเอย เป็นต้น

เป็นท่าที่ประดิษฐ์ขึ้น - ย้อยระย้า, เพียงหัตถุ, เออมถึง, แล้วเก็บแก้ว เป็นต้น

แผนผังแสดงตำแหน่งและทิศทางของผู้รำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กำหนดทิศทางตามตัวเลขและซ้ายหรือขวาของผู้แสดง

ลักษณะพิเศษของระบำชุดนี้จะแยกออกแสดงได้ 2 แบบ คือ

1. แสดงโดยมีตัวเอกรำนำอยู่ข้างหน้า คือตัวพญาจันทกนิรและนางจันทกนิรพากันเดินออกมาชมป่าในฉากชายป่าเหมหรือคีรี จึงมีเนื้อเพลงให้ตัวแสดงร้อง และรำตีทำตามบท เนื่องด้วยเป็นชุดที่ตัดออกมาจากละครศึกดาบรพรเรื่องจันทกนิร ผู้แสดงจึงต้องร้องเพลงเอง ในขณะที่ทั้งสองชมนั้น ดับหรือร้องและทำนองเพลงต่อไป

ร้องเพลงกนิรรำ

(กนิรและกนิร จูงมือกันเดินออกมากลางเวที)

กนิร - อากาศวันนี้ไม่มีฝน คิดจะใคร่ได้ลเหล่าพฤษา

กนิร - ต้องการใครแต่แดงแจ้จิจจา พี่ยาจะทำให้ทุกประการ

กนิร - กรุณาพาน้องไปเที่ยวป่า จะได้เก็บมาลาสนุกสนาน

กนิร - ยินดีที่จะเห็นน้องเบิกบาน เยวมาลัยเชิญมาจะพาชม

เมื่อร้องเพลงจบ ทั้งคู่ก็จะวิ่งขึ้นหน้า มารำทำโบกมือลงนั่ง พร้อมทั้งกนิรกนิรตัวอื่น ๆ ที่เป็นบริวารก็ตามออกมาด้วย จัดเป็นรูปแถวปากขนาง แล้วจึงรำจับเป็นระบำกนิร กนิรในทำนองเพลงกนิรรำและปี่พาทย์ทำเพลงเร็ว-ลา

2. แสดงเฉพาะระบำไม่มีหรือ จะเน้นการแต่งกายของทุกตัวจึงเหมือนกัน ถึงแม้จะจัดให้มีตัวกลางรำนำหน้า ก็คงแต่งกายเหมือนกัน แต่ส่วนใหญ่ผู้จะรำ 4 คู่ ไม่มีตัวกลาง ถ้าจัดการแสดงกลางสนาม หรือเวทีที่กว้างก็เพิ่มจำนวนผู้แสดงได้มาก ผู้รำทั้งกนิรและกนิรจะมีท่ารำ ที่ใช้เป็นท่าออกตามทำนองเพลงกนิรรำคือ

หันตัวด้านขวา ก้าวเท้าขวา มือขวาจับคว่ำตึงแขนสูงระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวงสูง ศีรษะเอียงขวา แล้ววิ่งขยับเท้าเดินขึ้นไปหน้าเวทีแสดง ทั้งกนิรและกนิร รำทำเดียวกัน เมื่อวิ่งขึ้นหน้าก็หันกลับตัวมาข้างซ้าย เปลี่ยนข้างเป็นก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายจับคว่ำตึงแขนสูงระดับไหล่ มือขวาตั้งวงสูง ศีรษะเอียงซ้าย ขยับเท้าวิ่งขึ้นเพื่อจัดแถวเป็นรูปปากขนาง ทำท่านี้สลับกันไปทั้งด้านขวาและซ้าย ติดต่อกันจนจบทำนองเพลง หันหน้าด้านตรง มาทำท่าโบกมือลงนั่ง ก้าวเท้าซ้ายมือขวาตั้งวง มือซ้ายจับหลังลดเข่าลงนั่ง

การประดิษฐ์ท่าระบำกนิรกนิรนี้ เมื่ออาจารย์สมุล และอาจารย์เฉลยร่วมกันคิดท่ารำ ขณะที่หันไปทางด้านอาจารย์สมุล ๆ จะเป็นคนให้ท่ารำ อาจารย์เฉลยจะรำตาม เมื่อหันมาทางด้านอาจารย์เฉลย ๆ ก็จะเป็นคนให้ท่ารำ อาจารย์สมุลก็จะรำตาม คือต่างฝ่ายต่าง

รู้ใจกันดีว่าต้องการให้ทำรำเป็นรูปแบบใด นอกจากนั้นทำรำยังเลียนแบบท่านก เช่น ทำ
 ยุงพ่อนาง ทำบินกางปีกสองแขน ใส່ท่านกเข้าไว้และยังจัดให้ตั้งขุ่มทำเป็นปีกนกและเป็นตัว
 นกอีกด้วย โดยให้กินรำเป็นตัวนก ให้กินรีเป็นปีกนก ถ้าตัวแสดงมากก็จะทำได้สวย จัดให้มี
 การรำช่อนปีกในเพลงเร็ว โดยกินรำเข้าไปช่อนปีกตัวกินรี แสดงความรักใคร่กลมเกลียวกันดี

นอกจากนี้ ท่านผู้ประดิษฐ์ทั้งสองท่านยังได้จัดระเบียบของแถว เพื่อความงดงาม
 โดยต้องคำนึงถึงหลักการจัดระบำคือ

1. เรื่องการจัดแถว ก็จะมีแถวปากขนางหรือแถวรูปตัววี แถวตรงสองแถว
 แถวตรงแนวนอน แถวสับหว่าง แถวเข้าวงกลม แถวเฉียง ตั้งขุ่มตัวนก เป็นต้น เพื่อให้เกิด
 ความสวยงามแปลกตา

2. ทำนองเพลง จะต้องให้ทำรำเหมาะสมกับทำนองเพลงและให้ผู้รำ รำได้
 ตรงจังหวะ หัดให้นักเรียนรู้จักฟังท่วงทำนองเพลง เมื่อหมดท่วงทำนองเพลงก็จะ เปลี่ยนทำรำ
 ใหม่ ในการฝึกครั้งแรกจะนับจังหวะให้นักเรียนก่อน เมื่อเข้าใจแล้วก็ให้ฟังจังหวะเอง
 บางครั้งตัวแสดงจะลงนั่ง จะลุกขึ้น อยู่ระหว่างท่วงทำนองเพลงจึงต้องให้นับเพื่อความพร้อม
 เปรียงกัน และเป็นสัญญาณในการที่จะเคลื่อนตัวรำได้ลงจังหวะในจังหวะใหญ่ต่อไป

3. ตีบทตามคำร้อง ในเพลงระบำมีเนื้อร้องอยู่เล็กน้อยเหมือนเป็นการพูด
 คู่กันระหว่างกินรำตัวพระกับกินรำตัวนาง ที่ประสงค์จะออกไปเที่ยวชมป่า การตีบทตามคำ
 ร้องเป็นทำรำที่ง่าย ๆ คุณเป็นธรรมชาติมาก เช่น

อากาศดี - ใช้มือข้างหนึ่งจับคว่ำโบกไปข้างหน้า

วันนี้ - ใช้ชี้นิ้ว

ไม่มีฝน - จับคว่ำสองมือข้างหน้าระดับศีรษะ แล้วขยับข้อมือลงเปรียบ

เหมือนเม็ดฝนโปรยลง

พญา - ใช้จับมือซ้ายเข้าอก

ทุกประการ - ชี้เคาะข้อมือ

กรุณา - ใช้ฝ่ามือทั้งสองประสานไขว้ไว้ทอก (ทำรัก)

พาน้อง - ใช้จับมือซ้ายเข้าอก

สนุกสนาน - จับสองมือแล้วปล่อยจับตั้งปลายมือตึงแขนสองข้าง (ทำสุขสำราญ)

ยินดี - ทำยิ้ม มือซ้ายจับที่ปาก

น้องเบิกบาน-จับคว่ำข้างหน้าสองมือ แล้วตั้งมือสูงขึ้นหางจับออก

จะพาชม -ใช้ทำป้องกัน มือซ้ายป้องกันสูงระดับสายตา มือขวาจับมือกิริ

การให้ทำรำตามบทร้องนี้ นอกจากการรำโดยใช้มือและแขนแล้ว ทุกส่วนของร่างกายจะต้องสัมพันธ์กับท่ารำด้วย เรียกว่ารำไม่ขัดตัว ไม่รำซ้ำท่ามาก ลงให้ถูกต้องตามจังหวะ บางท่าต้องหันหน้าเข้าหาคู่เพื่อให้รับกับบท จึงเกิดความงามที่เหมาะสม การใส่อารมณ์ลงไปในสีหน้าและท่าทางที่รำจะช่วยให้ท่าชมยิ่งขึ้น

ถ้ำร้องเนื้อเพลงสูง ๆ ก็ใส่ท่าระบำเข้าไปแทน ไม่จำเป็นต้องตีท่ารำตามบท อย่างเช่นพวกบทรำถวายพระพร หรือรำอวยพร ก็จะใช้ตั้งทำนองต่อตัวกันระหว่างพระ-นาง หรือนาง-นาง มีท่าเหยียบเท้าต่อมือกันซึ่งเอาท่ามาจากอุดรท มาปรับใช้แต่ต้องดูว่าคำร้องนี้จะเหมาะสมกับทำนองใหม่ และใช้การเคลื่อนไหวตามทำนองเพลง ประกอบการแปรแถว อย่างเช่นระบำกิริกิริรา ที่จัดแถวเป็นรูปตัวนก

การเลือกผู้แสดง ต้องเลือกรูปร่างที่ได้ขนาดใกล้เคียงกัน หน้าตาพอใช้ได้ ถึงสวย เพราะสมัยนี้สามารถแต่งหน้าให้สวยได้ สำหรับตัวเอกกิริและกิริรา จะต้องเลือกพิเศษกว่าตัวอื่น ๆ คือรูปร่างหน้าตาดีและสามารถร้องเพลงได้ไพเราะ ลงจังหวะได้ถูกต้อง สำหรับฝีมือหรือความสามารถของการรำนั้นไม่เป็นห่วง เรื่องการรำ รำไม่เป็นรำไม่ได้ ก็มาฝึกหัดสอนกันได้ ขอให้ตั้งใจรำเท่านั้น เลือกรูปร่างหน้าตาให้เหมาะสมเป็นใช้ได้ จะรำให้สวยก็มาเคียงกันในเวลาซ้อม¹

¹ สัมภาษณ์ เจลย ศุภะวณิช, 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2537

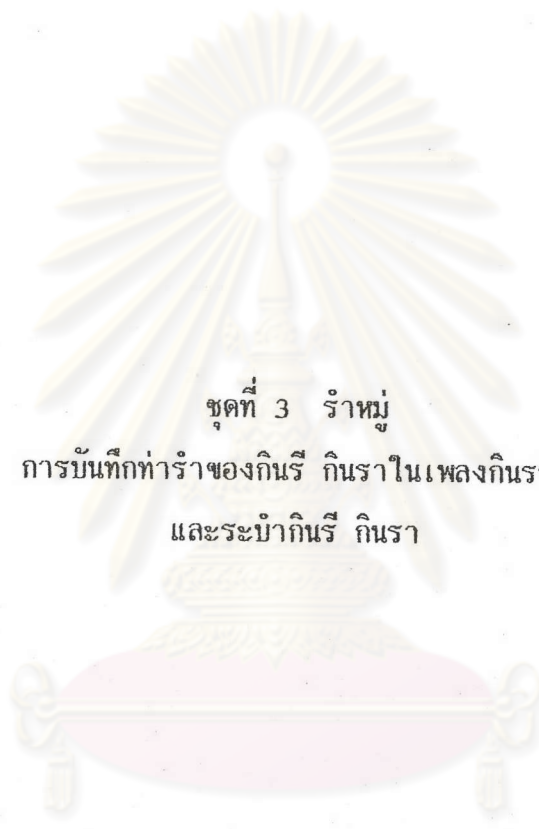
ชุดที่ 3 การแสดงเป็นหมวดหมู่ ที่จัดขึ้นเป็นระบำเรียกว่าระบำกิริกนรา จะเห็นว่าพญาจันทกนรี และนางจันทกนรี ซึ่งเป็นหัวหน้าของเหล่าบริวารทั้งหลาย ได้พาพวกพ้องร่วมกันร้องเพลงจับระบำ ซึ่งการแสดงระบำชุดนี้ อาจารย์ลมูล ยมะคุปต์ และอาจารย์เฉลย ศุขะวณิช ทั้งสองท่านได้ร่วมกันคิดประดิษฐ์ท่ารำจัดแสดงแทรกเข้าไปในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี ดังจะได้กล่าวถึงวิธีการประดิษฐ์ท่ารำของระบำชุดนี้ ดังต่อไปนี้

การประดิษฐ์ท่าระบำกิริกนรา

ระบำกิริกนรา ประกอบด้วยเพลงกัณร่า เพลงเร็ว และเพลงลา เพลงกัณร่านี้ อาจารย์เฉลย ศุขะวณิช ท่านอธิบายว่า "เพลงกัณร่าเป็นเพลงที่มีอยู่แล้วแต่โบราณ สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก ท่านทรงนิพนธ์บทของกนรีและกนราที่จะใช้ขับร้องและรำเมื่อตอนกนรีกนราเริ่มออกแสดงด้วยเพลง กัณร่าที่ขึ้นต้นว่า อากาศวันนี้ไม่มีฝน ซึ่งทำนองเพลงเหมาะสมกับตัวแสดงด้วย และเมื่อทั้งคู่ร้องจบ ก็จัดเป็นระบำขึ้นมา มีตัวกนรีกนราตัวอื่น ๆ ออกมาร่ายรำด้วย และยังคงใช้ทำนองเพลงกัณร่าอยู่ ความหมายของเพลงก็เป็นเพลงที่แสดงความรื่นเริงเป็นสุขใจ"¹

เพลงเร็วและเพลงลา มาประกอบตอนท้ายของระบำ เพื่อช่วยเพิ่มท่ารำ และทำนองเพลงให้น่าชมยิ่งขึ้น และมักจะเป็นประเพณีแบบแผนสืบต่อกันมา ซึ่งท่ารำเพลงชุดต่าง ๆ จะต้องมีเพลงเร็ว และเพลงลาจบในตอนท้าย เช่น การรำเพลงสีนวล การรำแม่บท ระบำพรหมมาตร์ รจนาเสียงพวงมาลัย และการรำนุญาย เป็นต้น และในการประดิษฐ์ท่ารำระบำกิริกนรานี้ อาจารย์เฉลย ศุขะวณิช และอาจารย์ลมูล ยมะคุปต์ (ถึงแก่กรรม) ทั้งสองท่าน ก็ยึดแบบแผนการรำของดั้งเดิม โดยบรรจุเพลงเร็วและเพลงลา ไว้ในตอนท้ายของระบำ เพลงช้าเพลงเร็ว ตามลักษณะของเพลงมีความหมายคือ การไปมาอย่างธรรมดาไม่รีบร้อน หรือแสดงความเบิกบานใจและการไปมาอย่างมีระเบียบงดงาม สำหรับเพลงลาเป็นเพลงสั้น ๆ มี 8 จังหวะใช้ประกอบกิริยาในการรำรำในตอนจบของเพลงและผู้แสดงจะเข้าโรง

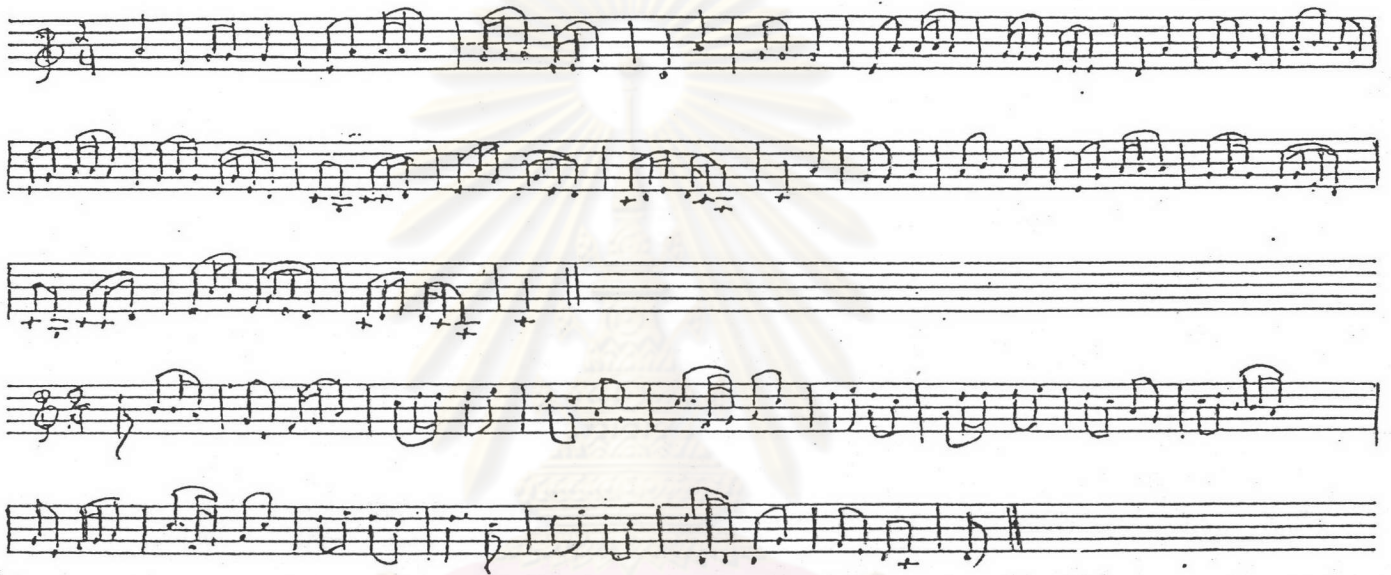
¹สัมภาษณ์ เฉลย ศุขะวณิช, 9 กันยายน พ.ศ.2537.

ชุดที่ 3 รำหมู่
การบันทึกทำรำของกินรี กิณราในเพลงกินรีรำ
และระบำกินรี กิณรา

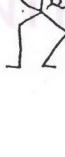
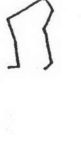

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพลงกษิรรา

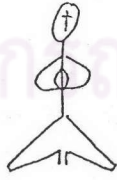
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลำดับที่ (ทาที)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
1	เพลงกินรรา (ท่าเดิน)	กินรี กินรา 	<p>เมื่อเพลง กินรรา เริ่มบรรเลงขึ้น กินราจุมมือกินรี โดยมีขวากินราจับมือซ้าย กินรี ออกมาในท่าเดินจากด้านขวาของเวที ก้าวเดินพร้อมกันด้วยเท้าซ้าย มือซ้ายกินรา จับกรายมือไปตั้งวงข้างต่ำ กินรีมีขวาไปตั้งวงหน้าระดับชายพก กดไหล่ขวา เอียงขวาทั้งคู่แล้วกรายมือจับท่าเดินก้าวเท้าขวา กดไหล่ซ้าย เอียงซ้าย เดินไปตามทำนองเพลงจนถึงกลางเวทีจึงปล่อยมือ ไร่อยู่กับที่ จนจบท้ายเพลง</p> <p>ตัวพระจะยืนในท่าของพระ คือยืนนำหน้าอยู่ที่เท้าขวา ทอดขาซ้าย มือขวาเท้า สะเอวมือซ้ายทอดแขนข้างลำตัว เอียงขวา</p> <p>ตัวนางจะยืนในท่าของนางคือนำหน้าอยู่ที่เท้าขวาเท้าซ้ายชิดเหลื่อมหน้าเล็กน้อย มือขวาจับที่ชายพกมือซ้ายทอดแขนข้างลำตัว เอียงซ้าย</p> <p>การที่หยุดยืนเป็นท่าหมดในท้ายเพลงนี้ เพื่อผู้แสดงจะได้ตั้งหลัก เตรียมตัวที่จะร้องและรำในบทร้องต่อไปและเพื่อนักดนตรีในวงปี่พาทย์ จะเห็นได้ชัดเจน ว่าผู้แสดงเตรียมตัวจะร้องและรำในบทต่อไป ซึ่งนักดนตรีก็จะบรรเลงเพลงต่อไปได้ อย่างถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องกันโดยราบรื่น</p>
2	กินรี อากาศดี		<p>จับคว้ามือขวาข้างหน้าระดับอก ยกสูงขึ้นโบกออก ก้าวเท้าซ้าย เปิดสันเท้าขวา มือซ้ายวาดไปจับหลังตั้งแขนเอียงซ้าย</p>

ลำดับที่ (ทาที)	บทร้อง ท่อนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบท่ารำ
3	วันนี้		ชี้สูงมือซ้าย มือขวาจับหลังตั้งแขน ก้าวเท้าขวา เปิดสันเท้าซ้าย เอียงขวา
4	ไม่มีฝน		จับสูงกว่าสองมือระดับศีรษะ ขยับ ข้อมือสองข้าง ไปรยมือลงเล็กน้อย ก้าวเท้า ซ้าย ลักคอข้างซ้าย
5	คิดจะใคร่		ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายจับเข้าอก เท้า ขวามาผสมเท้าซ้าย มือขวาเท้าสะเอว เอียงขวา
6	ไต้ยล		ถอนเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา ป้องหน้า มือซ้ายสูง มือขวาค้างอแขน ปลายมือหงาย ลง เอียงขวา (ทำป้องหน้า)
7	เหล่าพฤษา		ชี้ขวาหงายมือกวาดมือออก ก้าวเท้า ซ้าย มือซ้ายจับหลัง เอียงซ้าย
8	กินรา ต้อง การใด		ชี้มือขวาขยับข้อมือ 3 ครั้ง ก้าวเท้า ขวา มือซ้ายเท้าเอว เอียงซ้าย
9	แม่แดง		จับกว่ามือซ้าย มือขวาดั้งวางอยู่ระดับ หัวเข่า เอียงขวา ก้าวซ้ายคล้ายจับซ้าย ออก เอียงซ้าย
10	แจ้งกิจจา		ชี้ขวาที่ปาก ก้าวเท้าขวา มือซ้าย เท้าเอว เอียงซ้าย
11	ท่อนองเอื้อน		ถอนเท้าขวา ตะเท้าซ้ายตั้งเข้า กรายมือมาเป็นท่าพัก มือซ้ายตั้งแขนมือขวา

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบท่ารำ
12	พี่ยา		เท้าเอว ถอนเท้าซ้าย มือซ้ายจับเข้าอก เท้าขวาจรดตึงเข้า มือขวาเท้าเอว เอียงซ้าย
13	จะทำให้		กอบมือทั้งสองขึ้น ก้าวเท้าขวาเอียงซ้าย
14	ทุกประการ		ก้าวเท้าซ้าย เข้าหาง ซี่มือขวาจรดเท้าซ้ายตึงเข้า มือซ้ายเท้าเอว เอียงขวา
15	กิริ กรณา		มือเข้าอกทำรัก ก้าวเท้าขวาเอียงขวา
16	พาน้อง		วางเท้าขวารวบเท้าซ้ายผสมเหลื่อมเท้าซ้ายขึ้น จับซ้ายเข้าอก มือขวาเท้าเอว กดไหล่ซ้าย เอียงซ้าย
17	ไปเที่ยวป่า		ชี้ตั้งแขนมือขวา ไปทางขวา ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายจับหลัง เอียงขวา
18	จะได้เก็บ		เท้าซ้ายอยู่หน้าเหมือนเดิม มือซ้ายแบหงายอยู่ข้างหน้า มือขวาจับคว่ำ ข้อมือขวาอยู่บนข้อมือซ้าย ลักคอข้างขวา น้ำหนักอยู่เท้าขวาหลังที่ยังเปิดสันอยู่
19	มาลา		ก้าวเท้าขวาจับขวาหงายอแขนข้างหน้า มือซ้ายจับหลัง เอียงขวา หันไปหาคู่ทางด้านซ้ายมือ

ลำดับที่ (ทาค์)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
20	ท่านองเอื้อน		อยู่ในท่าเดิม กระทบจังหวะขึ้น 2 ครั้ง
21	สนุกสนาน		หนักเท้าซ้าย ตะเท้าขวา จับหงายสองมือที่ซ้ายพกวางเท้าขวาลงหลังตะเท้าซ้าย จับออกมาตั้งแขนทั้งสองมือ ตั้งปลายมือขึ้น
22	กินรา ยินดี		ถอนเท้าซ้าย ตะเท้าขวา มือซ้ายกรายจับมาที่ปาก ทำยิ้ม
23	ที่จะเห็น		ท่าพักมือ ก้าวเท้าขวา มือขวาทอดแขนตั้งไว้ข้างตัว มือซ้ายเท้าเอวเอียงซ้ายมองนาง
24	น้องเบิกบาน		ก้าวเท้าซ้าย จับคว่าข้างหน้าสองมือแล้วหงายบานออก เอียงขวา
25	ท่านองเอื้อน		ถอนเท้าซ้ายท่าพักมือ มือขวาเหยียดตั้งข้างลำตัว มือซ้ายเท้าเอว เอียงซ้าย
26	เขาวมาลัย เชิญมา		ก้าวเท้าขวา ตั้งมือทั้งสองขึ้นระดับเอว กดไหล่ขวา เอียงขวา ก้าวเท้าซ้ายหงายฝ่ามือทั้งสองขึ้น กดไหล่ซ้ายเอียงซ้ายเข้าหานาง
27	จะพาชมเอย		ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย มือทำท่าป้องหน้า มือซ้ายสูง มือขวาจับมือข้างซ้ายของนางกินรี เอียงขวา

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบทारा
			<p>ตัวกิริจะอยู่ในท่าเดียวกัน มือขวา งอแขนหงายฝ่ามือลงระดับเอว</p> <p>ในระหว่างที่กิริราตัวกิริก็จะกระ ทบจังหวะกล่อมตัวเล็กน้อย อยู่ในท่าพักมือ ของตัวพระ ขยับเปลี่ยนมือได้ตามความ เหมาะสม และในท่านองเดียวกัน ถ้ากิริรา รา ตัวกิริก็จะอยู่ในท่าพักมือของนาง และ กระทบจังหวะกล่อมตัวเล็กน้อย เปลี่ยนมือ ได้ตามความเหมาะสม</p> <p>เมื่อรำจบบทร้องแล้ว กิริกิริราที่พา กันวิ่งมาข้างหน้าตรงกลางเวที ตัวกิริและ กิริราตัวอื่น ๆ ที่อยู่หลังโรงก็วิ่งตามออกมา จัดเป็นแถวรูปปากชานหรือตัววี แล้วจึงจับ ขวาโบกไปตั้งวง ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายจับ หลัง เอียงขวา ลดเข่าลงนั่งหมดจังหวะ ท้ายเพลง</p>
1	ระบำกิริกิริรา เพลงกิริรา		<p>เมื่อลงนั่งหงายฝ่ามือทั้งสองออกแล้ว กลับมือคว่ำวางลงที่หน้าขาทั้งสองข้างพร้อม ทั้งกระทบจังหวะลง</p>
2			<p>มือทั้งสองไหวพนมไว้หว่างอก กระ ทบจังหวะขึ้นลงตามจังหวะเพลง จังหวะที่ 4 ค่อย ๆ ยกมือที่ประนมขึ้นจรดนิ้วหัวแม่มือ ที่หน้าผากตรงไรผม แล้วลดมือลงหว่างอก ในจังหวะที่ 8 (การขึ้นท่ารำจังหวะที่ 8 จะลงจบท่อนของเพลงพอดี)</p>
3			<p>มือขวาวาดออกข้างลำตัว ในท่านาง</p>

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการท่า
4			<p>นอน มือซ้ายตั้งวางต่ำระดับชายพก นางแยกเข้าขวาออกเล็กน้อย ศีรษะเอียงขวานับ 3 จังหวะ พอจังหวะที่ 4 เปลี่ยนมือเป็นข้างซ้ายในท่าเดียวกัน นางแยกเข้าซ้ายเล็กน้อย ศีรษะเอียงซ้ายแล้วค่อย ๆ เบี่ยงไหล่เบนตัวไปทางขวามือ</p>
5			<p>ยกขาขวาขึ้นตั้งเข้า ยกกันขึ้นกระดกเท้าซ้าย ขึ้นมือในท่าผาลา มือซ้ายตั้งวางสูง มือขวาวางต่ำ ปลายมือลงอยู่ข้างตัว เอียงขวา ขึ้นท่ายืนในจังหวะที่ 8</p>
6			<p>อยู่ในท่าเดิม จะขยับเคลื่อนตัวไปตามจังหวะเพลงโดยขมมือขวาเข้ามาตั้งวางต่ำใกล้ตัวระดับชายพก เอียงซ้าย นับเป็น 1 แล้วขยับยกมือออกไปในท่าเดิม เอียงขวา นับเป็น 2 ทำมือสลับกันเช่นนี้เรื่อยไปแล้วค่อย ๆ หันมาทางด้านซ้ายมือ พอถึงจังหวะที่ 8 ก็วางเท้าซ้ายที่กระดกอยู่นั้นลง แล้วขยับจังหวะตัวสะดุ้งขึ้นเล็กน้อยอยู่ในท่าเดิม (คือท่าผาลา มือซ้ายสูง มือขวาต่ำ) 3 จังหวะ พอจังหวะที่ 4 นั่งลง แล้วใช้ตัวกระทบจังหวะโดยสะดุ้งตัวขึ้นเล็กน้อย</p>
			<p>พอจังหวะที่ 7 ก็ยกกันขึ้น ก้าวเท้าซ้ายกระดกเท้าขวาลงในจังหวะที่ 8 พอตีเอียงซ้ายเหมือนกับท่าลำดับที่ 5 แต่เปลี่ยนข้างเป็นมือซ้าย วาดเข้าใน เอียงขวาและวาดออกนอกเป็นเอียงซ้าย ขยับตัวหันมาด้านหน้า เมื่อนับจังหวะที่ 5 ก็ยืนขึ้น อยู่ใน</p>

ลำดับที่ (ท่าที่)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบท่ารำ
7			<p>ท่าขยับมือเหมือนเดิม พोजังหะที่ 8 วางขาขวาที่กระดกลง มือซ้ายวาดออก</p> <p>หันตัวเฉียงมาด้านซ้ายก่อน ก้าวเท้าขวาไปหน้า หน้าหน้า ยกมือตั้งวงหน้าใกล้กันทั้งสองข้าง ศีรษะเอียงขวา ขยับจังหะหันมาทางด้านขวามือ พोजังหะที่ 8 แหงมือไปหลังในท่ายุ่งพ้องทาง กระดกเท้าซ้าย กดไหล่ซ้าย ศีรษะเอียงซ้าย</p> <p>แล้วเอียงตัวกระทบจังหะ โดยกระทบจังหะที่ 1 ที่แขนซ้ายก่อนคือกดไหล่ขวา ศีรษะเอียงขวา งอข้อศอกซ้าย เล็กน้อยแล้วดึงออกไปเป็นกระทบจังหะแขน พร้อมกับนั้นก็กระทบจังหะเข้าด้วย แล้วเปลี่ยนมาเอียงตัวเป็นกระทบจังหะแขนขวา กดไหล่ซ้าย ศีรษะเอียงซ้ายนับเป็นจังหะที่ 2 แล้วขยับเอียงตัว กระทบจังหะแขนสลับกันไปเรื่อย ๆ พร้อมกับเคลื่อนตัวหันไปด้านซ้าย วางเท้าซ้ายที่กระดกลงในจังหะที่ 8</p>
8			<p>ท่าเดียวกับท่าที่ 7 แต่ขึ้นทำเป็นตรงกันข้าม คือ ก้าวเท้าซ้ายเฉียงมาด้านหน้า กดไหล่ซ้าย ศีรษะเอียงซ้าย มือตั้งวงหน้า लाตัวเอียงมาข้างหน้าเล็กน้อย แล้วขยับจังหะตัวไปทางซ้ายมือ พोजังหะที่ 8 ก็แกงมือไปหลังท่ายุ่งพ้องทาง กระดกเท้าขวากดไหล่ขวา ศีรษะเอียงขวา</p> <p>แล้วเอียงตัวกระทบแขนขวา ก่อนแล้วจึงเอียงตัวกระทบแขนซ้าย สลับกันไปพร้อมกับขยับตัวหันมาด้านหน้า พोजังหะที่ 8 ก็</p>

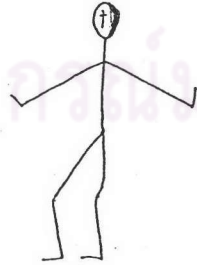
ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการท่า
9			<p>วางเท้าขวาที่กระดูกง มืออยู่ในท่าขึงพ้อง หาง ศีรษะเอียงขวา</p> <p>ท่าเข้าวาง ตัวเอกหรือคู่หน้าจะอยู่ใน วง ตัวอื่น ๆ จะรำล้อมเป็นวง โดยจับมือ ขวาหักข้อมือเข้าหาลำตัวระดับวงกลาง มือ ซ้ายตั้งวงระดับวงกลาง ศีรษะเอียงขวา แล้ววิ่งเข้าวง ก้าวเท้าซ้ายยกเท้าขวาก้าว ลง พร้อมทั้งม้วนมือจับออกขึ้นท่าผาลา มือ ขวาตั้งวงสูง มือซ้ายแบปลายมือลง ศีรษะ เอียงซ้าย คู่เอกตัวพระหันหลัง ตัวนางหัน หน้า</p>
10			<p>วิ่งเป็นวงทวนเข็มนาฬิกาโดยจับคว่ำ มือขวา มือซ้ายยังคงแบปลายมือลง ก้าว เท้าขวา ยกเท้าซ้ายก้าวลงพร้อมกับวาดมือ ขวาที่จับคว่ำนั้น มาปล่อยจับเป็นแบ วางลง ตรงข้อมือซ้าย ตั้งปลายมือขึ้น ขอมือด้านใน จะชิดกัน หันหน้าเข้าวงใน นับเป็นจังหวะที่ 1 แล้วรำขึ้นมือในท่าผาลา กับทำนี้สลับกัน เรื่อยไป แล้วกลับมาอยู่ที่แถวตามเดิม จะ หมดในท่าผาลาเป็นจังหวะที่ 8</p>
11			<p>ขึ้นท่าสอดสร้อย มือขวาตั้งวงสูง มือ ซ้ายจับที่ชายพกเพื่อแปรแถวจัดเป็นรูปตัวนก บิน โดยเดินย่อเท้าจัดเป็นแถวตรงก่อนแล้ว เคลื่อนตัวให้ตัวกนราเป็นตัวนกอยู่ตรงกลาง ตัวเอกอยู่ข้างหน้า ตัวกนรีเป็นปีกทั้งสอง ข้าง</p>

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
12			<p>เมื่อนับถึงจังหวะที่ 7</p> <p>ตัวกนราตัวหน้า จะก้าวเท้าขวา มือขวาจับข้างหน้า หักข้อมือเข้าหาลำตัว มือซ้ายตั้งวง มือทั้งสองอยู่ระดับอก ศีรษะเอียงซ้าย แล้วลงนั่ง ตั้งเข้าขวาในจังหวะที่ 8 พร้อมกับม้วนจับมือขวา ส่งแขนตั้งไปจับหลังมือซ้ายจับหน้า หักข้อมือเข้าหาลำตัว (ต่างว่าเป็นหัว) ศีรษะเอียงขวา (ถ้ามีตัวแสดงมาก จังหวะที่จะลงในทำนี้อาจจะยึดจังหวะเป็นลงนั่งในจังหวะที่ 12)</p> <p>กนราตัวที่สอง ก้าวเท้าขวา ยกสองมือขึ้นจับคว่าข้างหน้าระดับอก ศีรษะเอียงซ้าย แล้วลงนั่งตั้งเข้าขวาในจังหวะที่ 8 พร้อมกับจับคว่าสองมือ ส่งแขนตั้งต่อที่ไหล่ตัวหน้า ศีรษะเอียงขวา</p> <p>กนราตัวที่สาม ก้าวเท้าขวา ยกสองมือขึ้นจับคว่าข้างหน้าระดับอก ศีรษะเอียงซ้าย แล้วลงนั่งตั้งเข้าขวาในจังหวะที่ 8 พร้อมกับหงายจับทั้งสองข้างขึ้น ตั้งแขนส่งจับต่อที่หลังคนหน้าตรงช่วงไหล่ ศีรษะเอียงขวา (ถ้ามีแสดงหลาย ๆ ตัว ตัวอื่น ๆ จะรำทำท่าเดียวกับตัวที่สามนี้)</p> <p>กนราตัวสุดท้าย ก้าวเท้าขวายกสองมือขึ้นจับคว่าข้างหน้าระดับอก ศีรษะเอียงซ้าย แล้วลงนั่งตั้งเข้าขวาในจังหวะที่ 8 พร้อมกับหงายจับขวา ตั้งแขนส่งจับไปต่อตัวหน้า จับมือซ้ายส่งไปหลังตั้งแขน (ต่างว่าเป็นหาง) ศีรษะเอียงขวา</p> <p>สำหรับตัวกนรี ด้านซ้ายของตัวแสดงพอจังหวะที่ 7 เท้าขวาก้าวข้าง มือทั้งสอง</p>

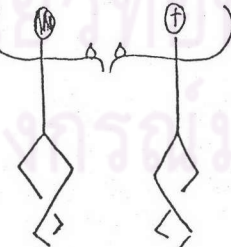
ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบทारा
			<p>ตั้งวงข้างตัวระดับไหล่ กดไหล่ขวา ศีรษะเอียงขวา แล้วลดตัวลงนั่งจังหวะที่ 8 กลับตัวมาเอียงศีรษะข้างซ้าย กดไหล่ซ้าย ยกแขนขึ้นสูง เหนือไหล่กดปลายมือลงทำท่ากางปีกบิน ให้มือขวาต่อใกล้ไหล่กิบรา อีกตัวหนึ่งมือขวาก็ต่อจากตัวหน้า มือซ้ายจะลดต่ำลงเล็กน้อย กระดกเท้าซ้าย</p> <p>ตัวกิบราด้านขวา ก็ทำท่าเช่นเดียวกัน แต่เป็นตรงกันข้าม คือจังหวะที่ 7 เท้าซ้ายก้าวข้าง มือทั้งสองตั้งวงข้างตัวระดับไหล่ กดไหล่ซ้าย ศีรษะเอียงซ้าย แล้วลงนั่ง จังหวะที่ 8 กลับตัวมาเอียงศีรษะข้างขวา กดไหล่ขวา ยกแขนขึ้นสูง กดปลายมือลงทำท่ากางปีกบิน ให้มือซ้ายต่อใกล้ไหล่กิบรา มือซ้ายสูงระดับไหล่ อีกตัวหนึ่งมือซ้ายจะต่อไปที่มือตัวหน้า มือขวาจะลดต่ำลงเล็กน้อย กระดกเท้าขวา</p> <p>กิบราตัวหน้า จะม้วนจับซ้ายที่อยู่ข้างหน้านั้นออกไปตั้งเป็นวง ศีรษะเอียงซ้ายนับเป็นจังหวะที่ 1 แล้วมาจับอย่างเดิมเป็นจังหวะที่ 2 ทำท่าจับแล้วโยกสลับกันไป พร้อมกับใช้ตัวกระทบจังหวะ ตามทำนองเพลง กิบราตัวอื่น ๆ ก็ใช้ตัวเอียงศีรษะตามตัวหน้าเช่นเดียวกัน ส่วนตัวกิบราก็จะกระทบจังหวะสะดุ้งตัวขึ้นน้อยๆ พร้อมกับขยับปลายมือเล็กน้อย ศีรษะเอียงอยู่ในท่าเดิม</p> <p>พอจังหวะที่ 7 จะค่อย ๆ ยืนขึ้น จังหวะที่ 8 กระดกเท้าขึ้นจะทำท่าเหมือนเดิม แต่อยู่ในลักษณะที่ยืน โดยตัวพระกระดกเท้าซ้าย ตัวนางกระดกเท้าข้างเดิมและทำท่า</p>

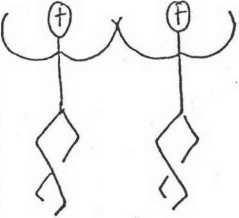
ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
13			<p>เช่นเดียวกับตอนนั่ง จนหมดจังหวะที่ 8 ก็ ขึ้นมือในท่าสอดสร้อย เช่นเดียวกับตอนเริ่ม แปรแถวในท่า 11 คือมือขวาตั้งวง มือซ้าย จับที่ชายพก แล้วเดินกลับไปทีเดิมของตัวเอง เอง เป็นแถวปากขนาง หรือรูปตัววี</p> <p>หันด้านหน้า เมื่อหมดจังหวะของท่อน เพลง ขึ้นจังหวะใหม่ก็เปลี่ยนท่า โดยเฉียง ตัวไปทางขวามือเล็กน้อย ก้าวเท้าขวา มือ ขวาจับข้างหน้า มือซ้ายตั้งวงหน้าใกล้กัน ศีรษะเอียงซ้าย กดไหล่ซ้าย หันเท้าหน้า เปิดสันหลัง แล้วกระดกเท้าซ้ายขึ้น พร้อม กับมือขวาส่งแขนไปจับหลัง ตั้งแขน มือซ้าย จับข้างหน้า หักข้อมือเข้า กลับตัวมาเอียง ศีรษะข้างขวา กดไหล่ขวา</p> <p>แล้วใช้จังหวะเข้า ขยับจังหวะขึ้น ปล่อยจับซ้ายออกเป็นตั้งวง ศีรษะเอียงซ้าย นับเป็นจังหวะที่ 1 แล้วกลับมาจับในท่าเดิม เอียงขวานับเป็นจังหวะที่ 2 ทำท่านี้สลับกัน ไป ศีรษะจะเอียงไปตามมือ ขยับเคลื่อนตัว หันไปทางซ้ายมือ จังหวะที่ 7 ยึดตัวขึ้น มือ จะจับอยู่ในจังหวะที่ 6 แล้ววาดออกไปซ้าย ไปโบกเป็นตั้งวงในจังหวะที่ 8 พร้อมกับ วางเท้าซ้ายลง</p>
14			<p>ท่าทำเดียวกันกับท่าที่ 13 แต่สลับมือ กัน โดยก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายจับมือขวาตั้ง วง ศีรษะเอียงขวา กดไหล่ขวาแล้วกระดก เท้าขึ้น พร้อมกับม้วนจับซ้ายไปหลังตั้งแขน มือขวาจับข้างหน้า หักข้อมือเข้า กลับตัวมา</p>

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการท่า
15			<p>เอียงซ้าย กดไหล่ซ้าย แล้วใช้จังหวะเข้า ขยับจังหวะขึ้น ปล่อยจับขวาออกเป็นตั้งวง ศีรษะเอียงขวานับเป็นจังหวะที่ 1 แล้วกลับ มาจับในท่าเดิม นับเป็นจังหวะที่ 2 เอียง ซ้ายขยับจังหวะหันมาข้างหน้า พอจังหวะที่ 7 ยึดตัวขึ้น จังหวะที่ 8 ก็วาดมือขวาไปตั้ง วง วางเท้าขวา ลง ศีรษะเอียงขวา</p> <p>ท่ารำโย้อ่อนตัว สลับมือจับและตั้งวง สูง โดยกดไหล่ขวา ชักจับมือซ้ายออกมา ข้างตัว กระทบจังหวะขึ้นอ่อนตัวมาทางซ้าย มือซ้ายที่จับวาดขึ้นมาตั้งเป็นตั้งวงสูง มือ ขวาวาดไปจับคว้า ตั้งแขนข้างตัว กดไหล่ ซ้าย ศีรษะเอียงซ้าย (ขยับโย้ตัวประมาณ 4 จังหวะจึงเปลี่ยนมือ) แล้วโย้อ่อนตัวมา ทางขวา มือขวาดังวง มือซ้ายจับคว้า ตั้ง แขนในจังหวะที่ 8 แล้วอ่อนตัวมาหมดทาง ซ้ายในท่าเดิม มือซ้ายตั้งวง มือขวาก็จับคว้า ตั้งแขน ศีรษะเอียงซ้าย ในจังหวะที่ 12</p>
16			<p>หันตัวมาด้านซ้าย ก้าวเท้าซ้าย จับ คว้าสองมือข้างหน้าระดับชายพกศีรษะเอียง ซ้าย กดไหล่ซ้ายแล้วนำเท้าขวามาจรดข้าง เท้าซ้าย หงายจับทั้งสองขึ้น กลับตัวมา เอียงศีรษะข้างขวา กดไหล่ขวา จรดเข้า เท้าขวา แล้วย่อเท้าหันมาทางด้านขวา</p>
17			<p>ก้าวเท้าขวาย่อเข้า หงายจับทั้งสอง ออกข้างตัว นำเท้าซ้ายมาประ ยกเท้าขึ้น คลายจับหงายออก ปลายมือลง กดไหล่ซ้าย</p>

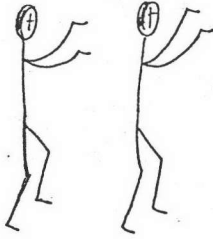
ลำดับที่ (ท่าที่)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการท่า
18	เพลงเร็ว		<p>ศีรษะเอียงซ้าย ยืดเข้า แล้วตั้งปลายมือขึ้น ตั้งแขน ห่มเข้าย่อลง ลำตัวและใบหน้าตรง หมดท่านี้แล้วจะออกเพลงเร็ว</p> <p>อยู่ในท่าที่ 17 คือยกเท้าซ้าย แขนเหยียดตั้งทั้งสองข้างตั้งปลายมือขึ้น ใบหน้าและลำตัวตรง หันหน้าทางขวามือของผู้รำ เมื่อขึ้นเพลงเร็ว ยืด-ยุบในท่านี้ 1 จังหวะ จึงกระทบจังหวะแขนซ้ายก่อน โดยยกตัวอแขนซ้าย ลักคอกขวา แขนขวาตั้ง แล้วยกตัวอแขนขวา ลักคอกซ้าย แขนซ้ายตั้ง ทำท่านี้ซ้ำก่อน 2 จังหวะ แล้วรำไปทุกจังหวะสลับแขนซ้าย-ขวา ย่อเข้ากระทบจังหวะเข้าไป ด้วยจนหมดในจังหวะที่ 14 จะยืดเข้าในจังหวะที่ 13 และยุบเข้าตั้งแขนทั้งสองข้างในจังหวะที่ 14 (ในกรณีบางเพลงที่ขึ้นเพลงเร็วแล้วยกแขนเลย จะยืดในจังหวะที่ 9 และยุบเข้าตั้งแขน ในจังหวะที่ 10 ลงจังหวะเพลงพอดี)</p>
19			<p><u>เป็นท่ากระท่ายไหล</u> เท้าซ้ายที่ยกอยู่นั้น วางจรดจุมกเท้าลงกับพื้นข้างหน้า พร้อมทั้งเคลื่อนแขนขวามาหน้า ใบหน้ามองตามมือขวา ศีรษะจะเอียงซ้ายนิดหนึ่ง ตั้งเข้านับเป็นจังหวะที่ 1 แล้วใช้เท้าซ้ายนั้นมาจรดที่พื้นข้างตัวด้านซ้าย วาดแขนซ้ายมาหน้าตั้งแขน แขนขวาออกข้างตัวตั้งแขน นับเป็นจังหวะที่ 2 แล้วทำท่าเช่นนี้สลับกันเรื่อยไป พร้อมกับเคลื่อนตัวมาด้านหน้า ในจังหวะที่ 1 และ 2 จะซ้ำเพราะ</p>

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการท่า
20			<p>ต้องยั้งจังหวะ จังหวะที่ 3 และ 4 จังหวะปานกลาง พอจังหวะที่ 5 ก็จะไปเร็วเรื่อยๆ จะนับจังหวะเร็วนี้เป็น 1 และหมดในจังหวะที่ 12 (หรือจะนับจังหวะช้า 4 ครั้งเร็ว 12 ครั้ง)</p> <p>วางเท้าซ้าย นำเท้าขวามาจรดข้างหน้า วาดมือทั้งสองมาอยู่ในท่าขัดขวางนางไขว้ข้อมือซ้อนกันอยู่ระดับชายพกศีรษะเอียงขวา กดไหล่ขวา นับเป็นจังหวะที่ 1 แล้ววาดแขนออกห่างปลายมือไปหลัง เป็นท่ายุ่งพ้องนาง เท้าขวาจรดออกข้างตัวด้านขวา ศีรษะเอียงซ้าย นับเป็นจังหวะที่ 2 ทำท่านี้ช้า 2 จังหวะ กลาง 2 จังหวะ และเร็ว 12 จังหวะ ทำท่านี้โดยรำหมุนรอบตัวเองไปทางขวามือของผู้รำแล้วมาหยุดรำอยู่ด้านหน้าจนครบ 12 จังหวะ</p> <p>แล้วเปลี่ยนในท่าเดียวกันแต่วางเท้าขวาจรดเท้าซ้ายไปข้างหน้า ศีรษะเอียงซ้าย กดไหล่ซ้าย มืออยู่ในท่าขัดขวางนางนับเป็น 1 แล้วเปลี่ยนออกเป็นท่ายุ่งพ้องนางจรดเท้าซ้ายออกข้าง ศีรษะเอียงขวา นับเป็น 2 แล้วทำท่านี้สลับกันเรื่อยๆ โดยรำหมุนตัวไปทางซ้ายมือ ตัวกนราจะหันหน้าอยู่ด้านหลัง ราไปจนครบ 12 จังหวะ ตัวกนราจะหมุนรอบตัวเองมารำด้านหน้าจนครบ 12 จังหวะ (ในลักษณะตัวพระหันหลังตัวนางหันหน้าจากหน้าเวที)</p>

ลำดับที่ (ทาที)	บทร้อง ท่านองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบท่ารำ
21		 <p data-bbox="572 784 744 817">นาง พระ</p>	<p data-bbox="838 448 1458 1512">ท่าผาลา กิรหันหลัง กิรหันหน้า ทั้งตัวกิรและกิรราย่อเข้า ประเท้าซ้าย มือขวาจับสูงข้างตัวระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวง ข้างตัวระดับไหล่ ศีรษะเอียงขวา ม้วนจับ ออกขึ้นท่าผาลา มือขวาตั้งวงสูง มือซ้ายแบ ปลายมือลง งอแขนก้าวเท้าซ้ายลงข้างหน้า ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามองกัน กระทบเท้า ขวาวางหลังหันขวาวา ประสมเท้าเหลื่อม เท้าซ้ายเปิดสั้นขึ้นเล็กน้อย ศีรษะเอียงขวา แล้วกลับตัวมากดไหล่ซ้าย ศีรษะเอียงซ้าย ถัดเท้าซ้ายตามจังหวะเพลง แล้วก้าวเท้า ขวา ถัดเท้าซ้าย มือซ้ายจะควงต่ำกับคู่ของ ตัวเอง เดินเปลี่ยนที่กัน โดยกิรรามอยู่ที่ ของกิร และกิรไปอยู่ที่ของกิร กิรจะ หันหน้าออกเวที กิรจะหันหลังให้เวที มือ ขวาที่ตั้งวงจะควงกับคู่ของตน (โดยข้อมือ จะซ้อนเข้าหากัน) ไช้วเท้า ถัดเท้าซ้ายอยู่ กับที่แล้วลงจังหวะหมด โดยก้าวเท้าซ้ายไป หน้า ย่อลง กดไหล่ซ้าย เอียงซ้าย แล้วยัด ขึ้นมากดไหล่ขวา เอียงขวา ยกเท้าขวาขึ้น แล้ววางลงหลัง ย่อลง</p>
22		 <p data-bbox="572 1747 744 1780">พระ นาง</p>	<p data-bbox="838 1568 1458 1971">ค่อย ๆ ยัดเข้าขึ้นหน้าเท้าขวามาหน้า มือซ้ายจับหงายหักข้อมือเข้าหาตัว มืออยู่ ข้างตัวสูงระดับไหล่ มือขวาตั้งวงอยู่ข้างตัว ระดับไหล่ ศีรษะเอียงซ้าย กดไหล่ซ้าย ย่อ เข้าประเท้าขวายกขึ้น แล้วค่อย ๆ ยัดเข้า ขึ้นพร้อมกับม้วนจับซ้ายออกไปตั้งวงสูง มือ ขวาวจับหงายข้างตัว ตั้งแขน กลับตัวมากด ไหล่ขวา ศีรษะเอียงขวา ก้าวเท้าขวาลง</p>

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ท่อนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบท่ารำ
			<p>ข้างหน้า หน้ามองกันกับคู่ของตัวเอง แล้ว กระทุ้งเท้าซ้ายวางหลังหนักขาซ้าย ประสมเท้าเหลื่อมเท้าขวาเปิดสันขึ้นเล็กน้อยศีรษะเอียงซ้าย แล้วกลับตัวมากดไหล่ขวา ถัดเท้าขวาตามจังหวะเพลง พร้อมกับม้วนจับสลัดออกเป็นแบตั้งมือ แล้วก้าวเท้าซ้าย ถัดเท้าขวา พร้อมกับจับแล้วม้วนข้อมือออกเป็นแบเรื่อยไป ทั้งตัวกนิรและกนิรา จะเดินกลับมาที่เดิมของตน(จะเดินวนทางขวามือ) ตัวกนิราจะรำหันหน้ามาถึงก่อนรำคอยอยู่กับที่ ตัวกนิริจะต้องเดินหันหลังแล้วหมุนตัวหันมาหน้า แล้วตัวกนิราจะเดินรำในท่อนี้เข้าไปหาตัวกนิริ</p>
23			<p>ทำตั้งวงกลาง กางสองแขนออก ตั้งปลายมือขึ้น ซ้อนข้อมือซ้อนไปที่ใต้แขนของนางกนิริทั้งสองข้าง ซึ่งกนิริก็อยู่ในท่าตั้งวงกลางทั้งสองข้าง เท้าก็ยังคงก้าวเท้าซ้าย ถัดเท้าขวา แล้วเดินไปด้านหลังเวที เรียงเป็นคู่ ๆ พร้อมกับกล่อมหน้า กดไหล่ซ้าย ศีรษะเอียงซ้าย แล้วเปลี่ยนมากดไหล่ขวา เอียงขวา ไบหน้าจะมองกันเปลี่ยนกล่อมตัว ซ้ำ ๆ ศีรษะจะเอียงข้างเดียวกัน แล้วเดินในท่อนี้ขึ้นมาหน้า</p>
24			<p>เมื่อเดินขึ้นมาหน้าแล้ว ก็แยกออกเป็นสองแถว มือตั้งอยู่ในลักษณะวงกลาง ถัดเท้าย่ออยู่กับที่จนหมดท่ายเพลงเร็วจึงย่อเข้า กดไหล่ซ้าย ศีรษะเอียงซ้าย วางเท้าขวาลงหน้า ยึดขึ้น กดไหล่ขวา ศีรษะเอียง</p>

ลำดับที่ (ท่ารำ)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
25	เพลงลา จังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2	 	<p>ขวา ยกเท้าซ้ายวางหลัง เปิดส้นเท้าขึ้น ย่อลงเล็กน้อย หนักเท้าขวา</p> <p>ในลำดับที่หรือท่าที่ 21-24 นี้ในการแสดงบางครั้ง ก็ตัดท่าที่ 22 ออกคือท่าควงแขนจับมือยาว มืออีกข้างหนึ่งตั้งวง คือเมื่อรำในท่าที่ 21 คือท่าควงแขนพาลาแล้ว ตัวกนिरาก็เดินซ้อนข้อมือ ไปที่แขนของนางกนिरี ทั้งสองข้าง เป็นท่าซ้อนปีก ก้าวเท้าขวาถัดเท้าซ้าย เดินเรียงเป็นคู่ลงหลังเวที แล้วเดินขึ้นมาใหม่ก้าวเท้าซ้ายถัดเท้าขวาปล่อยมือจากที่ซ้อนปีก มาทำท่าส่ายมือสองแขนขึ้นมาเป็นคู่ ๆ ตะแคงตัวไปทางขวามือก่อน แล้วตะแคงตัวมาทางซ้ายมือ และรำส่ายอยู่กับที่หันหน้าตรงครบทุกคู่ จนหมดจังหวะทำเพลงเร็ว โดยก้าวเท้าขวา กดไหล่ซ้าย เอียงซ้าย แขนซ้ายเหยียดตั้งตั้งปลายมือขึ้น แขนขวาเหยียดตั้งปลายมือลง วาดแขนซ้ายลง แขนขวาวาดขึ้นกลับตัวมาเอียงขวา แขนขวาดังกล่าวแขนตั้งปลายมือขึ้น แขนซ้ายตั้งหงายแขน ปลายมือลง พร้อมกับยกเท้าซ้ายและวางลง</p> <p>ท่าเพลงลา ขวาหัน ก้าวเท้าซ้ายไปข้าง ย่อเข้าลง จับหงายสองมือที่ชายพก ศีรษะเอียงซ้าย กดไหล่ซ้าย แล้วยัดเข้าชั้น พร้อมกับวาดจับทั้งสองออกไปเป็นแบ ตั้งวงระดับเหนือไหล่กระดกเท้าขวา ศีรษะเอียงขวา ห่มเข้าลง</p> <p>และท่าทำเดียวกันนี้ แต่หันคนละข้าง</p>

ลำดับที่ (ทาท)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบท่ารำ
26	<p>จังหวะที่ 3</p> <p>จังหวะที่ 4</p>		<p>คือหันตัวกลับมาด้านซ้ายก้าวเท้าขวาไปข้าง ย่อเข้าลง จับหงายสองมือที่ซ้ายพัก ศีรษะ เอียงขวา กดไหล่ขวา แล้วยัดเข้าชั้นพร้อม กับวาดจับทั้งสองออกไปเป็นแบตั้งวง ระดับ เหนือไหล่ กระดกเท้าซ้าย ศีรษะเอียงซ้าย ห่มเข้าลง</p> <p>หันมาทางขวา ก้าวเท้าซ้ายไปข้าง ย่อเข้าลง มือซ้ายลดลงมาตั้งเป็นวงล่าง มือขวาสูงเหนือไหล่ ศีรษะเอียงซ้ายแล้ว แทงปลาย มือขวาออกไปตั้งวงสูง ยัดเข้า ชั้น กระดกเท้าขวา ศีรษะเอียงขวา กด ไหล่ขวา ห่มเข้าลง</p> <p>และท่าทำเดียวกันนี้ แต่หันคนละข้าง โดยหันมาซ้ายซ้าย ก้าวเท้าขวาไปข้าง ย่อ เข้าลง มือขวาลดลงมาตั้งเป็นวงล่าง มือ ซ้ายสูงเหนือไหล่ ศีรษะเอียงขวา แล้ว แทงปลายมือซ้ายออกไปตั้งวงสูง ยัดเข้าชั้น กระดกเท้าซ้าย ศีรษะเอียงซ้าย กดไหล่ ซ้าย ห่มเข้าลง</p>
27	จังหวะที่ 5		<p>ตัวกิริกนรา ยังคงอยู่ในท่าเดิม กระทบจังหวะ เข้ายัดขึ้น นำเท้าซ้ายที่กระ ดกอยู่นั้น มายกหน้าแล้วก้าวลงข้างแขนทั้ง สองกางออกข้างตัวในท่าบิน มือแบคว่า หัก ข้อมือลงเล็กน้อย สูงระดับเหนือไหล่ กด ไหล่ขวา ศีรษะเอียงขวา ผินหน้าออกนอก ทางขวามือ แล้ววิ่งสืบเท้าลงล่างขยับปลาย มือทำกิริยาบินเล็กน้อย แล้วหันมาทางด้าน</p>

ลำดับที่ (ทาสี)	บทร้อง ทำนองเพลง	ภาพสัญลักษณ์	อธิบายเนื้อหาประกอบการรำ
	จังหวะที่ 6		<p>ขวา</p> <p>และท่าทำเดียวกันนี้ แต่หันคนละข้าง คือ ก้าวไขว้เท้าซ้าย ศีรษะเอียงขวา มือทั้งสองตั้งวงกลาง ยกเท้าขวาขึ้นก้าวข้างวางลง กลับตัวมากดไหล่ซ้าย ศีรษะเอียงซ้าย ยกมือขึ้นทำท่าบิน หน้ามองออกนอกทางซ้ายมือ วิ่งลงล่างกลับมาทิศ 3</p>
	จังหวะที่ 7		<p>ท่าทำเดียวกันกับจังหวะที่ 5 วิ่งลงล่าง ตัวเอวกู้ที่ 1 หันกลับมาหน้า</p>
	จังหวะที่ 8		<p>ทิศ 1 ตัวกนราซ้อนแขนตัวกนรี ในท่ากางปีก หยุดนิ่งอยู่ในท้ายเพลง</p> <p>ตัวกนรากนรี ตัวอื่น ๆ จะบินหายเข้าโรงไปอาจจะจับคู่เข้าโรงหรือบินเดี่ยวเข้าโรงแล้วแต่ความเหมาะสม</p>

ภาพชุดที่ 3

กัณรี กัณรา ร้องรำเพลงกัณร่า และจับกระบี่กัณรีกัณรา

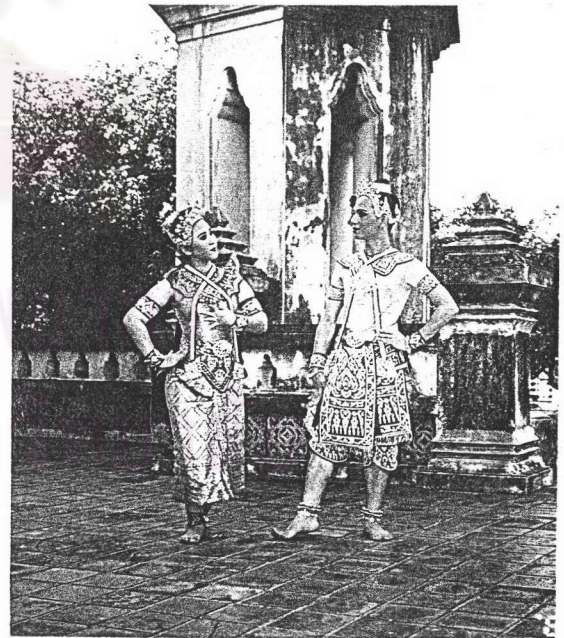
ภาพที่ 83 อากาศดี

ภาพที่ 84 วันนั้

ภาพที่ 85 ไม่มีฝน

ภาพที่ 86 คิดจะใคร่

กัณรี แสดงโดย อาจารย์วรางคณา วุฒิชัย

กัณรา แสดงโดย นายวีรพงษ์ จำเมือง

23 กรกฎาคม 2536 ณ ลานโสตถ์บรรณสถานสุทธาวาส วิทยาลัยนาฏศิลปกรุงเทพ กรมศิลปากร

ภาพที่ 87 ต້องการโต

ภาพที่ 88 แม่ถกลง

ภาพที่ 89 แจ้งกัจจา

ภาพที่ 90 จะทำให้

ภาพที่ 91 กรรณา

ภาพที่ 92 ไปเที่ยวป่า

ภาพที่ 93 จะได้เก็บมาลา

ภาพที่ 94 สนุกสนาน

ภาพที่ 95 ยืนดี

ภาพที่ 96 น้องเบ็กบาน

ภาพที่ 97 เขาวมาลย์เชิญมา

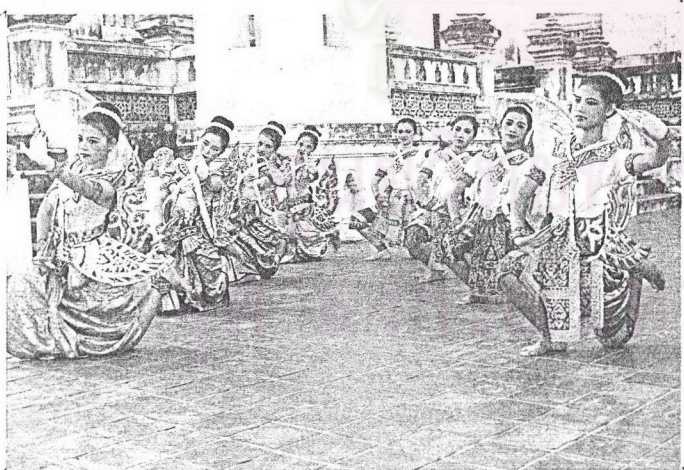
ภาพที่ 98 จะพาชม

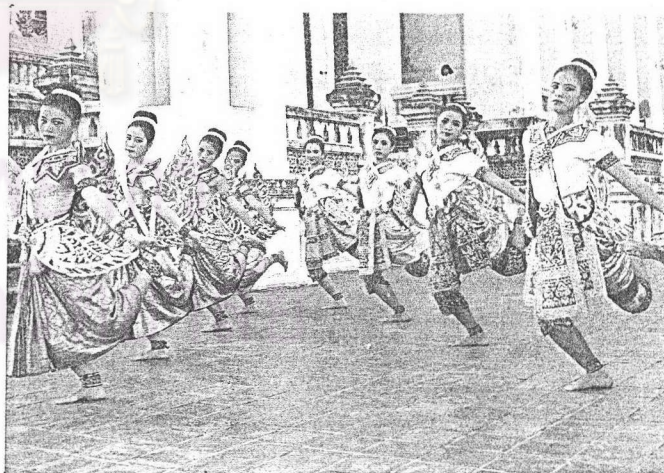
ภาพที่ 99 ทำนึ่งไต้หวัน

ภาพที่ 100 ทำนางนอน

ภาพที่ 101 ทำพาลาวาคมือขวาเข้า

ภาพที่ 102 ทำขลุ่ยพ้อนหาง

ผู้แสดงระบำกนิรี กนิรา คือ นักศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพ กรมศิลปากร

เดือน มกราคม 2524 ณ ลานโอบสัถ์บวรสถานสุทธาวาส วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพ กรมศิลปากร

ภาพที่ 103 เข้าวงท่าพาลา

ภาพที่ 104 เข้าวงท่าพันไม้

ภาพที่ 105 ท่าต่อตัวเป็นรูปนก

ภาพที่ 106 ท่าต่อตัวเป็นรูปนก

ภาพที่ 107 ท่าสอดตอง

ภาพที่ 108 ท่าตั้งลม

ภาพที่ 109 ท่าจับหงายสองมือที่ซ้ายพก

ภาพที่ 110 ท่าตั้งสองแขน
ออกเพลงเร็ว

ภาพที่ 111 ท่าชัตจางนาง

ภาพที่ 112 ท่ายงพื่อนหาง

ภาพที่ 113 ท่าจับมือหงายตงแขน
มืออีกข้างหนึ่งตงวางควงคู่กัน

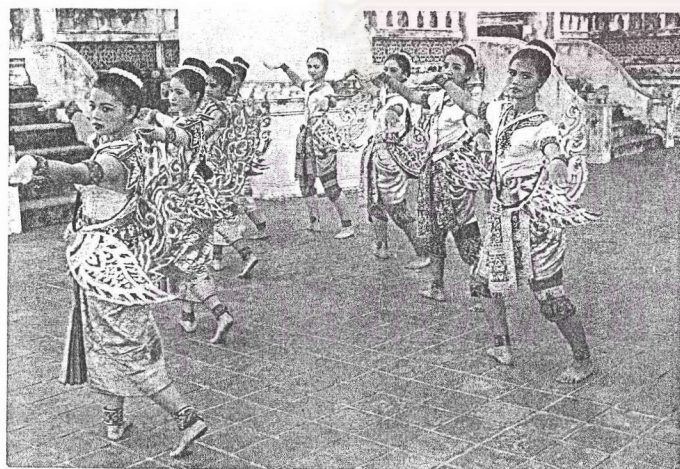
ภาพที่ 114 ท่าช้อนปีก

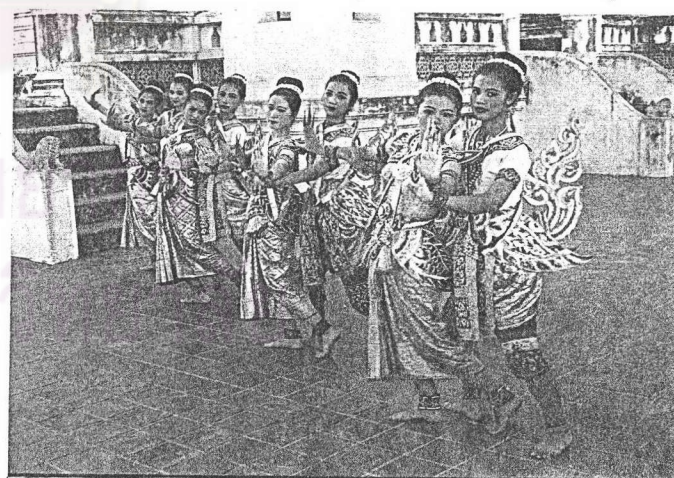
ภาพที่ 115 ท่าเพลงเร็วสายแขนขวา

ภาพที่ 116 ท่าวงสูงและวงต่ำ

ภาพที่ 117 ท่าบินเข้า

ภาพที่ 118 ท่าซ้อนปีกบินเข้า

ชุดที่ 3 ระบายสีกินนราเป็นชุดใหม่ที่ประดิษฐ์ขึ้นและได้รับความนิยมมากที่สุดหนึ่ง ช่วยเพิ่มความสวยงามให้กับละครเรื่องนี้ มีลักษณะเด่นดังนี้คือ

1. เป็นชุดที่แสดงอยู่ในเรื่องจันทกนิรี และสามารถนำออกแสดงเป็นเอกเทศได้ เมื่อแสดงในเรื่องจะมีบทร้องให้ตัวกินนรีและกินนราก่อน แล้วจึงรำจับระบำ เมื่อนำเฉพาะ ระบำไปแสดงก็สามารถแสดงได้ 2 แบบคือ มีตัวเอกประกอบ มีบทร้องและไม่ต้องมีตัวเอก ไม่มีบทร้องแสดงเฉพาะระบำอย่างเดียว

2. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงในชุดนี้คือเพลงกินนร่า ฆะร้อง เนื้อเพลงที่ใช้ ทำนองกินนร่า จนกระทั่งจับระบำจบลงจึงใช้เพลงเร็ว และเพลงลา ซึ่งเป็นแบบแผนชุด การแสดงที่มีอยู่แต่เดิม

3. การแปรแถวของระบำช่วยเพิ่มความสวยงาม มีแถวรูปตัววี แถวตรงแนวตั้ง แถวตรงแนวนอน แถวสับหว่าง เข้าวาง จัดเป็นขุมรูปตัวนกโดยใช้ตัวกินนราเป็นตัวนก ตัวกินนรี เป็นปีกนก และแถวเฉียง เป็นต้น มีการจับเข้าคู่กันซ้อนปีก ทำรำของระบำชุดนี้จะเป็นท่าคู่ คือรำทำนั้ เช่นท่ายอดตองต้องลมขึ้นมือซ้ายจับสูงแล้วก็จะรำในท่าเดียวกัน แต่เปลี่ยนเป็นจับ มือขวาสูง

4. ความสวยงามของเครื่องแต่งกาย ออกแบบโดยปรับปรุงจากแบบของเดิม และตกแต่งเพิ่มเติมให้เหมาะกับตัวละคร เช่น การสร้างปีกและหาง เป็นลักษณะเฉพาะ อันเป็นเอกลักษณ์ของระบำชุดนี้คือ ทำปีกและหางอยู่ในชั้นเดียวกัน ซึ่งช่วยให้การรำตีบทจะ ถนัดมากกว่าที่จะติดปีกที่แขน

5. การประดิษฐ์ทำรำ มีทั้งทำรำที่เป็นแม่บทและทำรำที่เป็นเพลงช้า เพลงเร็ว เป็นส่วนใหญ่ ส่วนการตีบทให้ทำรำตามบทร้อง ก็เป็นทำรำง่าย ๆ เลียนแบบธรรมชาติ ทำรำ สามารถแบ่งได้ดังนี้

การตีบทตามเนื้อร้อง เช่น

เหล่าพฤษา-ใช้ชกราดมือออก

แจ้งกิจจา-มือชทปาก

เชิญมา-ยกสองมือหงายขึ้น

ทำรำจากแม่บท -ยุงพ้อนหาง, สอดสร้อย, ผาลา, ยอดตองต้องลม, ทำพนั้ไม้ เป็นต้น

ทำรำจากเพลงช้าเพลงเร็ว - สนุกสนาน, ทำนั่งไหว้, ทำโย้ตัวจับสลับมือ, ทำกระทบ
 จิ้งหะแฉนเมื่อตีสองแฉน เป็นต้น

สำหรับเพลงลาภีประดิษฐ์ทำให้เป็นท่ากางปีกบิน ในท่าวงต่ำข้างหนึ่งและวงสูง
 ข้างหนึ่ง กับท่ากางปีกออกทั้งสองข้าง

การแสดงทั้ง 3 ชุดนี้ ชุดที่ 1 รำเดี่ยวในบทมโหรีของท้าวพรหมทัต มีท่ารำที่
 งดงามเป็นแบบแผนมากกว่า 2 ชุดหลัง ในชุดที่ 2 เป็นบทชมป่าของกนิษฐาและกนิษฐี ท่ารำ
 จากแม่บทแทบไม่มี ส่วนใหญ่จะเป็นท่าที่ประดิษฐ์ขึ้นให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง ซึ่งนับว่า
 เหมาะสมดี ท่าของกนิษฐี กนิษฐา ไม่น่าจะใช้ท่าแม่บทมากนักว่าสมควร เพราะสองตัวแสดงนี้
 เป็นเพศกนิษฐ เมื่อถึงบทที่สามารถจะเข้าคู่กันได้ก็ให้ท่ารำเข้าคู่ ส่วนระบำกนิษฐีกนิษฐา
 ตอนต้นท่ารำประดิษฐ์ขึ้นจากท่าธรรมชาติง่าย ๆ เช่น ท่าขมมือ ท่ามอง จู่มือ ฯลฯ พอถึง
 ตอนจบระบำ จึงเป็นท่าที่อยู่ในแม่บทและท่าเพลงช้าเพลงเร็ว และปรับปรุงท่ารำจิ้งหะ
 ให้มีความงดงามเหมาะสมกับตัวแสดง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย